

"C H R I S T U S I M P E R A T"

JEW

"R U M A T A' C O S T A N T I N U"

DRAMM F' ERBGHA ATTI

U

PROLOGU.

Ta' CARMELO GALEA. S.C.

•○○•

*

Id-dramm jizvolgi ruha f'Ruma fl-ahhar zmien tal-persekuzjoni

A.D. 312.

PERSUNAGGI.

MELCHIADE	Il-Papa tal-paci.
COSTANTINO	Il-kbir Imperatur Awgusto ta' Gallia.
EWSEBIO	Isqof ta' Cesarea, konsoltur ta' Costantino.
MASSENZJO	Imperatur Awgusto ta' Ruma.
KLATILDE	Il-mara ta' Massenzjo.
GALERJANO	General fl-armata ta' Cesare.
ARIO	Sacerdot ta' l-idoli pagani.
KAIO	Patrizjo Ruman. Princep Marco.
KORNELJO	Senatur, duce tal-poplu.
BENJAMINO	Bin Korneljo ta' 12 il-sena.
ARONNE.	Hu Benjamino ta 10 snin.
MIFISTOFOS	Traditur ta' l-insara. B'ghajn wahda u zopp.
NOTO	Qaddej ta' Korneljo.
BALZIBAN	Satana.
BRITTANIKO	Suldat Gallo, imbaghad General.
OLIMPJO	Tribun.
KASSIO	Ghassies tal-habs Mamertino.

Inšara. Suldat Rumani. Suldati Galli u Patrizji Rumani.

[illegible]

"CHRISTUS IMPERAT"

PROLOGU

Ma genb l-Alpi ta' Torino.

Kamp kbir abjad ta' l-Imperatur Kostantino fil-berah ta' l-isbah
kampanja mimlija bis-sigar u thammur bil-fjuri. Aktar fil-boghod
xi kampijiet ohra tas-suldati ta' Kostantino u fil-fond tax-xena
jidhru l-Alpi ta' Torino ghadhom mghottija bil-borra. Maz-zerniq.

L-EWWEL XENA.

Ewsebjo u Kostantino.

Yaulanie

Malli tinfetah il-purtiera jinstama' daqq ta' trombi
u minnufih kant ta' ferh tas-suldati.

Kost: (Johrog mill-kamp tteghu, warajh Ewsebjo). Habib Ecellentissmu
Ewsebjo, isma' b'liema ferh qamu dal-ghodu s-suldati taghna!

Ewseb: Iva Awgusto Imperatur, dan il-kant hekk ta' ferh juri bic-car
illi s-suldati tieghek qiegghdin ilestu qalbhom qawwiya ghal
din il-gwerra.

Kost: X'jidhirlek kemm ghaddejnieh fil-kwiet il-lejl. Anqas hassejna
werqa ticcaqlaq.....

Ewseb: Tassew Sire, kien qisu lejl il-hena, inqas temmen illi ninsabu
fit-taqbida tal-gwerra.

Kost: Ghid ~~mhux~~ ^{shjar} ninsabu f'halq l-ghedewwa. Massenzjo ^{fallil} tat-x
tron ta' Ruma, wara li jiena tajt ik-kundanna tal-mewt lil
missieru Massimjano, ghax fettex dabtejn li joqtolni, issa huwa
ma hux kuntent li saraq li l-belt ta' Ruma u tela fuq it-tron,
izda qiegghed ifittex il-qerda tieghi u tal-Awgusta Imperatrici,
mahbuba omni Elena.

milli bil mud

Ewseb: Veru Sire, imma din id-darba gejt inti ghalieh u nahseb illi ~~fx~~
fost tant rebhiet li ghamilt f'hajtek din ~~tkun~~ sejra tkun l-akbar
wahda li l-istorja taghlaqha fil-ktieb tad-deheb taghha, u fiha
tibqa' mnizzla sal-ahhar tad-dinja.

Kost: Jekk inti dam tawgurali, jien nizzik hajr b'qalbi kollha.

Ewseb: Nawgurahulek tassew b'qalbi kollha, O kbir gwerrir tal-Gran
Brittanja.

Kost: Oh, il-helsien tar-Rumani, kemm dmugh nixxotta jekk jiena
jirnexxili nidhol trionfalment gewwa Ruma!.....

Ewseb: Ir-Rumani ma jifilhux joqghodu izjed taht il-qilla ta' Massenzjo,
u sa l-istess senaturi huma maghqudinfehna wahda mal-poplu Ruma

biex jaraw il Majesta Tieghek issaltan fosthom. ^{words} (Hsejjes). 2.

Kost: Insaltan fosthom?....Isma'! (Jogghod hosbien u jmur ihares).
Is-suldati ta' Massenzjo jinsabu ftit mili l-boghod ~~minn minn~~
minna hawn ~~taht taht~~ ma genbna taht l-Alpi ta' Torino, u
taf int kemm jghoddu mahbub Ewsebjo? In-numru tas-suldati ~~ja~~
jghodd mal mija u sittin elf u tmintax il elf ziemel, waqt li
ahna gherbejn elf suldat u hames mitt ziemel u illum jew ghada
rridu niltaqghu sider ma sider ghat-taqtiegħa. Inti Ewsebjo
bhala Isqof ta' Cesarea, bniedem ispirat minn Alla, u konsultur
tieghi, xi tghidli? Ma jidhirlekk illi l-qaghda tagħna hija
tassew kerha?!

Ewseb: Hija tassew tal-biza'; għal kull suldat tagħna huma għandhom
hamsa, biss il-kuragg jiswa iktar minn-numru Sire, u mal-ku-
ragg hemm bzonn ukoll il-fidi.

Kost: Il-kuragg kieku ma jonqoshom, imma l-fidi.....

Weseb: Messejtu fil-laham il-hajj. (Wahdu).

Kost: Taf xejn Ewsebjo jekk is-suldat li qiegħed jagħmel l-ghassa
fuq ~~ikxnnantax~~ l-gholja Margerita wasalx haj, qawwi u shih
bl-ahbarijiet ta' dal-lejl?

Ewseb: Dal-waqt miegħek Sire, halli mmur nistaqsi lil kmandant tal-
milizja. (Johrog).

IT-TIENI XENA.

Kostantinu wahdu.

Kost: Il-kumpanija ta' dan l-Isqof hija nafs il-kuragg tieghi, u
għalhekk għaziltu bhala konsultur tieghi; f'haga wanda biss ma
naqblux: huwa ~~ikxnnipkm~~ nisrani, dixxiplu għad-dutrina tan-Nazze
Nazzarenu, ~~u~~ waqt li l-fidi tieghi hija biss f'Alla ta' Israeli.
Imma jien ma nobghodx lil insara imma nharihom għaliex huma
l-iktar nies dixxiplinati li għandi fl-Imperu tieghi; imma din
is-setta ta' l-insara, li jaduraw bniedem li gie akkuzat bhala
bniedem hazin u qatluh fuq il-forka tas-salib, dan huwa veru
gann: le l-Imperatur Kostantinu ma jkun qatt illi fih iqiegħed
il-fidi tieghu.

IT-TIELET XENA.

Ewsebjo, Brittaniko u Kostantinu.

Ewseb: (Jidhol u warajh Brittaniko). Sire jekk il-Majesta tiegħek
tippermetti l-ghassies xtaq li jigi huwa stess jagħtik l-
ahbarijiet.

*metti bil
moel*

Kost: Ghiđlu jghadai. Merhba bih dejjem.

Ewseb: Brittaniko l-Imperatur jippermettilek tkellmu.

Britt: (Isellem bhar-Rumani). Il-ghouwa t-tajba O kbir Imperatur tieghi; qiajt grazzja minn għand il-general Alessandro biex nigi nkellmek.

Kost: Inti x'jismek?

Britt: Brittaniko, Sire!

Kost: Ismek jogħġobni Brittaniko. Xi tghali minn dak li għadua minn għalik dal-lejl?

Britt: Sire, l-ewwel haga kollini għan-nom ta' shabi kollha s-suldati kollha naghmllek tifkira.....

Kost: U skan?....

Britt: Għaliex l-Imperatrici ommok Elena bhal-lum għalqet sena li kienet it-titlu ta' Awgusta.....

Kost: Għandek raġun u jiena li bhal dan il-mument imissni qiegħed ma genbha qalb il-kbarat tal-Gran Brittanja u tal-Gallja f'nofs il-festi, bis-sala imperjali miksija bid-~~am~~ deheb u bil-fjuri, imferriha bl-isbah kant u sfin, izda jien ninsab hawn f'uan il-beran ta' kampanja fost l-akbar taqtigh ta' qalbi.

Britt: Sire, meta għandek suldati li jhobbuk bhalna m'għandekx għaliex taqta' qalbek.

Kost: Bravu! Inti huwa l-veru suldat illi thaobb lil Imperatur tiegħek.

Britt: U bħali shabi kollha Sire. U għalhekk iva għan-nom tal-Gran Brittanja, tal Gallja u tas-sudditanza tiegħek kollha, b'tifhir lil Imperatrici Ommok, sejrin noffrulek dawn il-fjuri. (Jagħtih fjur kbir abjad).

Ewseb: Dawn huma fjuri mill-iktar rari majesta.

Kost: (Li kien ga ha l-fjuri u xamnom). Intom ~~xxakk~~ is-suldati tafu ukoll bid-dieqa ta' l-Imperatur tagħkom?

Britt: Iva Sire, ahna nafu li l-Imperatur tagħna jhobb il-fjuri u għalhekk jiena ma qagħadx inqis perikoli; biex gibulek dawn il-fjuri hekk rari, tlajt fuq muntanja nġottija bis-silg u xxabbat u ssograjt ~~ixxaxx~~ hajti.

Kost: Issograjt hajtek? (Inares lejn Brittaniko).

Ewseb: Sire, hija haga tassow f'waqtha. Dan il-fjur ir-Rumani jsemmulu "fjur imperjali" u għalhekk ifakkarna fl-anniversarja ta' l-Imperatrici ommok, dan iservi bħala awguri tad-danla tiegħek

Kost: Minn fommok f'Alla Ewsebjo. (Idur fuq Brittaniko). Brittaniko x'inti kapaci taghmel int ghall' ~~Imperatur~~ Iperatur tieghek?

Britt: ~~Britt~~ Sire, jekk jiena ssograjt hajti biex ingiblek dawn il-fjuri, ahseb x'inkun kapaci naghmel ghal-hajja tal-majesta tieghek u dan jghiduh is-suldati kollha.

Kost: Bravu! Tista' tmur.

Britt: Ahfirli Sire, ma ghad ghandi xejn xi nghidlek.

Kost: Ahbarijiet ta' dal-lejl Brittaniko?

Britt: Hekku Sire. (Johrog ittra minn hobbu u jaghtihielu). Din l-ittra taghtik prova ta' l-attenzjoni li jien ghandi ghal mahbub Imperatur tieghi.

Kost: Din l-ittra kif giet ghandek?

Britt: Nibda biex nghidlek illi dal-lejl imxejt mal-erba' siegħat fuq l-Alpi u meta wasalt f'certu pont kif kienet ghadha kemm fegget ix-xemx, nilmah eluf ta' kurazzi, elmijiet u xwabel ileqqqu ghal ghajn ix-xemx.

Ewseb: Is-suldati ta' Massenzjo ikkempjawgo Torino!

Kost: Nixtieq naf kif giet ghandek din l-ittra?

Britt: Waqt li jien kont nippassigga fuq is-silg, kien/ għadu d-dwal ta' qamar, f'dak il-hin fil-bogħod nilmah elmu ta' suldat ileqq bhal fidda, u li kien dejjem riesaq lejja. Jien kont pront hrist ix-xabla u fil-hin nisma' min jghidli: "Hbieb tieghek". Ersaqna iktar qrib xuxxin u nsib ma genbi suldat Ruman li kien pront taghni din l-ittra biex naghtiha lilek Sire.

Ewseb: Dan huwa fatt tal-ghageb majesta!

Kost: Suldat Ruman? Ma qallekx x'jismu?

Britt: Qalli biss biex meta int taqra' dik l-ittra, izzomm kollox segriet.

Kost: Tajjeb Brittaniko, ghid lil shabek illi l-Imperatur laqgħa bil-ferh l-awgura tagħhom. Tista' tmur.

Britt: Alla jghinek Sire. (X isellim bhal qabel u jitlaq).

Ewseb: Sire, nahseb jien li ahjar taqra mill-iktar fis din l-ittra ghaliex din fiha taghlaq xi misteru kbir.

Kost: (Jiftah l-ittra u jaqra). "Mahbub Imperatur tar-Rumani, jiena il-isem tal-poplu tieghi Ruman, li lilu nippresenta fl-isem ta' l-Imperatur Massenzjo sejjer niktiblek għat-tieni darba u speċjalment fl-isem tal-Vigarju ta' Kristu il-Papa Melkiade

Melkiade u l-Insara kollha li qieghdin isofru l-akbar hruxija bil-martirju li s'issa Runa ghada qatt ma rat tant demm ihammar fuq il-qiegha ta' l-anfiteatru u mal-hitan tal-habs Mamertino. Inti dejjem harist lill'insara , fittex ejja halli tkun il-helliesi ta' min qieghed isofri u tishaq taht riglejk darba ghal dejjem lit-tirann ta' l-umanita Massenzjo. Ahna lkoll mieghek, kuragg. Is-serv tieghek Korneljo senator, taht libsa ta simplici suldat".----- X'jiahirlek Ewsebjo minn din l-ittra?

Ewseb: O Sire, inti huwa l-veru anglu mibghut mis-sema! Iva bhala Isqof ta' Cesarea ma nista ma nahsilx wicci bid-dmugh quddiem tant dmija li missierijiet l-Papiet xerrdu fil-hruxija tal-~~mar~~ martirju. Fittex ehles lil missier tieghi il-Papa u kisser il-ktajjen ta' min qieghed jagonizza fil-dmijiet tal-habs ta' Cesare, f'gieh dak Gesu Nazzarenu li miet ghalina fuq is-Salib.

Kost: Fl-isem t'Alla ta' Israeli iva, Ewsebjo, imma nitolbok-~~tergax~~ tergax issemmili lil Gesu' ta' Nazaret li jiena bih ma nemminx.

Ewseb: Tajjeb fl-isem t'Alla hemm bzonn li ssejjah lis-suldati tieghek u tlestihom ghal battalja.

Kost: Kif sejjer ikollna dak il-kuragg li mmorru ghal sidirna minn quddiem kontra l-ghadu, meta nafu li ahna tant dghajjfa u huma ghandhom dik il-qawwa ta' suldati kollha?

Ewseb: Sire, bil-fidi tharrek il-muntanji minn post ghall-iehor, mar jghid Gesu' lill'Appostli tieghu.

Kost: Hekku l-filosofija tieghek Ewsebjo.

Ewseb: Ahfirli jekk inqastek Sire, imma jiena midluk biz-zejt ikkonsagrati bhala Isqof tan-Nazzarenu l-fidi tar-rebha taghna hija kollha fil-mahbub Gesu' tieghi.

Kost: Ma tipperswadinix Ewsebjo.

Ewseb: Ahfirli Imperatur, imma inti ghandek qalbek wisq nobbli biex tichad li tistqarr il-fidi f'Gesu' ta' Nazaret.

Kost: Ewsebjo jiena ghaziltek bhala konsultur tieghi ghalhekk gibtek fuq il-kamp tal-battalja, u mhux biex jikkonvertini ghalKristu li ma jezistix.

Ewseb: Sire, ghad ghandi l-lehen ta' l-Imperatrici ommok bhala eku gewwa widnejja; tiftakar qabel tlaqna mill-Gran Brittanja dik il-qaddisa ommok x'tifkiriet hallietlek?

Kost: Ica, niftakar u zammejthom miktubin hawn gawwa qalbi: "Ibni

6

mahbub
Kostantinu, ~~mxikx~~ iben tieghi, inti sejjer blex tifi lil Ruma
u lil insara li qieghdin isofru taht il-madmad ta' Massenzjo,
jiena mbierkek, biss fil-perikoli tal-mewt ftakar illi taghmel
is-sinjal tas-Salib fuq gbinek u fuq sidrek". Ommi l-Impera-
trici Elena! (Jibqa mhasseb). Dawn huma kollha loghob tat-
tfal.

Ewseb: Le Sire, ahfirli, ommok ma hix tfal. Is-Salib huwa t-tron tar-
Re tar-rejiet kollha tad-dinja. Sire, inti ma temminx illi
l-Iben t'Alla sar bniedem u miet fuq is-Salib?

Kost: Le Ewsebjo, jiena nemmen biss f'Alla u fil qawwa tas-suldati
tieghi. Bihom biss nista'nirbah.

Ewseb: (Jinzel gharkubtejh quddiem Kostantinu). Mahbub Imperatur
tieghi nitolbok bil-hqiena f'gieh dak id-demm lixxerrdu l-
martri kollha ghal Gesu' Kristu; f'gieh id-dmugh ~~xxx~~ ta'
l-Imperatrici ommok, ittama f'Gesu'!

Kost: Ga ghidtlek li t-tama tieghi hija fil-qawwa tas-suldati.

Ewseb: Is-suldati taghna huma ftit wisq u ghalhekk ir-rebha hija
difficli! (Fil-hin jinstemghu xi hsejjes). *noie bil muel*

Kost: Imma dawn il-hsejjes? (Imur ihares). Qieghed nara lis-suldati
taghna jimxu bil-ghaggla, forsi wasal il-waqt til-biza taghna.

Ewseb: (Irodd is-salib). Nitolbok Sire, f'dan il-hin hekk tal-biza,
bus dan is-salib imqaddes jekk inti trid li ahna nkantaw
l-innu tar-rebha. (Jippresentalu salib). *noie forle*

Kost: Ewsebjo le tittantax lis-sinjur tieghek jekk ma tridx li ninsu
li inti habib. Jiena qatt ma mxejt mad-dutrina ten-Nazzarenu
u ghalhekk ser nghidlek ghal-ahhar darba li jiena ma nemminx
bis-sinjal tas-Salib! (Ewsebjo jibqa' jitlob ghajnejh lejn
is-sema. Fil-hin il-palk jiddallam u fid-dija tas-shab jidher
maghmul minn dija kbira li taghni l-ghajnejn u fuqu hemm miktub
"IN HOC SIGNO VINCES"). *Wine* *signifika*

Ewseb: Oh! Ghageb l-ikatar kbir! (Imur isejjah lis-suldati). Suldati!
Ejjew ~~xx~~ aghtu xhieda ta' dan ~~ixhaxx~~ il-miraklu intom ukoll!
Galli
(Hafna ufficjali u suldati johorgu jigru u malli jaraw id-dija
tas-Salib jinzlu gharkubtejjhom ilkoll)..

Kost: X'qieghed nara b'ghajnejja? (Kostantinu li s'issa baqa' bhal
wiehed mifxul, huwa wkoll jinzel gharkubtejh u bl-akbar hegga
ihares lejn is-Salib). Iva mahbub Ewsebjo, jiena nemmen

f'Gesu Nazzerenu! (Idur id-salib).

Ewseb: O Sire, x'mument kemm hu sabieh! Dan is-sinjal tas-salib jiddi bhal xemx fuq il-bjuda tas-shab. Huwa zhur il-frott tat-talb ta' dik il-qaddisa Imperatrici ommok, ffil-hin li ekuf ta' suldati Rumani qieghdin isinnu ix-xwabel taghhom biex bihom jigu jxerrdu id-demm nobbli tieghek; l-Imperatrici Elena qieghda titlob ghalik u ghas-suldati tieghek. Ghalik qieghed jitlob ukoll il-qdusija tieghu l-Isqof ta' Ruma. O helu Salib illi fuqek intemet il-vittma Divina, int minn dak il-hin mil-lok tal-forka infami inbdilt fi tron t'adorazzjoni, fi tron ta' mhabba. Iva inti ser tkun id-dawl tar-rebha taghna. *neghisa*

Kost: Ewsebjo, x'inhawa qatt li jfisser dan is-salib li qieghed jiddi fis-sema.

Gesu: (Jitfaccu bis-salib f'idu). Kostantinu, jiena ghaziltek biex tkun il-hellis ta' Ruma, pogg fuq l-istandard tieghek dan is-sinjal tas-salib u inti bih tirbah, mur Ruma u ohrog mid-dlamijiet tal-katakombi ghad-dawl tax-xemx li l-Vigarju tieghi sabiex is-salib tiegh jsaltan. (Id-dehera ta' Gesu tghib).

Kost: O! Miraklu l-iktar ta' l-ghageb! Iva mahbub Isqof Ewsebjo ikun dan is-salib li jwassal fit-trab l-idoli kollha u ma jhallix gebra fuq ohra mit-tempji tal-paganizmu, ikun hu li jdahhalna rebbihin gewwa Ruma sabiex imorru nehilsu lil dawk l-insara li qieghdin ibatu l-hruxija tal-habs u jaghti l-helsien lil irsiera kollha. Fl-ahhar ikun hu li jerga' jdieghed il-kurana fuq ir-ras tal-Qdusija tieghu l-Papa. Nizzik hajr Alla tiegh. (Jghannaq lil Ewsebjo). Mahbub tieghi Ewsebjo hemm bzonn nill-iktar fis naghtu bidu ghat-taqbida. *metti*

Ewseb: Iva Sire, immorru halli nroddu din id-dahqa li ghal tant zmien ilha ma tidher fuq wicc il-poplu Ruman. (Idur lejn id-dehera tas-salib). O Salib imqaddes mexxina int bhal ma mexxejt lis-slaten Magi sabiex isibu l-veru dawl. *lelechi many melen*

Kost: (Idur b'hegga lejn is-suldati). Suldati! (Is-suldati li issa nien qieghdin gharkubtejjhom quddiem is-salib, iqumu f'daqqa wahda jsellmu lil Kostantinu). Bis-salib fuq l-istandard taghna ahna nirbhu! (Kant tas-suldati trionf tas-salib). *sal alhar bil mwal*

L-AHHAR XENA.

Brittaniko u ta' qabel.

Britt: (Jidhol jigri bla nifs u jmur quddie Kostantinu u jsellimlu).

Sire!

Kost: Jaqaw Brittaniko, mort iggibli xi fjur sabieh iehor?

Britt: Ahfirli Sire, din id-darbu mhux fjur, izda giblek ahbar hazina bil-bosta!.....Ir-Rumani ~~xtielghin~~ minn Torino ghal fuq l-Alpi u ghoddhom waslu fuqna.

Kost: Brittaniko, erfa' ghajnejk lejn is-sema u hares lejn il-prodigju.

Britt: (Ihares lejn is-sema u malli jara d-dija tas-salib jghatti ~~ghajne~~ ghajnejh). Id-dawl qiegħed jghamini!

Kost: B'dak is-sinjal ahna nirbhu! (Fil-hin jinstema' konfuzjoni ta' gwerra min-gewwa, ghajjat u hsejjes ta' xwabel terribli). Suldati! fl-Isem tas-Salib Imqaddes morru ingħaqdu ma shabkom u aqbd u l-armi f'idejkom. Jiena nigi wkoll magħkom għar-rebħa (Numa u herġin konfusament is-siparju jingħalaq).

TMIEM TAL PROLOGU.

IT-TIENI ATT.

Trees bil mwa
Sandhuq of the heart

Fil-katakombi ta' Ruma. Lejla qalila ta' bard u tas-silg.
Māx-xellug hemm bhal artal li jgib fuq ir-relikwarju tal-
għaxxin għadam tal-qaddisin, l-artal huwa mimli bil-fjuri
dvalja tal-ghazel, u ma jgenb ir-relikwarju xi xema jixghelu.
F'rokna jkun hemm fuklar tan-nar jaqbad, biex l-insara jishnu
xi ftit. Hemm ukoll il-qabar ta' San Tarcisju).

L-EWWEL XENA.

(Mifistofos qiegħed ma genb in-nar isahhan idejh. Melkiade
bil-qiegħda fuq gebja f'nofs il-palk u mdawwar minn hafna
insara li qiegħdin għal qiegħa ta' l-art jisimghu it-tagħlim
tal-Papa bl-ikbar hegga. Benjamin ma genb Melkiade).

Melk: (Jispiega). Allura Gesu qal lid-dixxipli tieghu: M'ghandkomx
ghax tiddejqu x'ghad isir mill-hajja tagħkom biex tieklu u ~~kix~~
biex tilbsu; l-ghasafar ta' l-ajru la jizirghu u l-inqas jahsdu,
b'dankollu Alla jgħ jgħ jgħ jgħ jgħ. Harsu lejn il-gilji kif jghixu
minghajr ma jahdmu u jilbsu minghajr ma jinsgu; għalhekk ngħid-
ilkom ex is-sewwa illi inqas Salamin bil-gid tieghu kollu, qatt
qatt ma libes libsa għanja u sabienha. Mela l-ewwel fittxu is-
Saltna t'Alla u għal bqija jigikom mill-gholi tas-sema".

Mifis: Santita', missier tieghi, ahfirli, imma jiena..... jiena dejjem
ngħejja ruhi u bit-tahbit tieghi kollu għad ma nistax naqla' il-
għajxien tal-hajja.

Melk: Ah, Mifistofos, inti wkoll xahar ilu nizel l-ilma tal-magħmudiya
fuq rasek, imma għad għandek qalbok marbuta mad-dinja. Ma kellekx
il-hila u tagħmel sakrificeju twarrab minn ma genb dak in-nar u
tiġi tisma' l-kelma tal-Vigarju ta' Kristu.

Mifis: Missier tieghi ahfirli, għadni kemm gejt minn fuq il-pont ~~Xoni~~
Jonikolese u ggelidt mal-qilla ta' l-ilma u s-silg fuq dahri.

Melk: Tajjeb Mifistofos, jiena nahfirlek, izda ftakar li kollox għad
irid jasal it-tmien tieghu, imma l-kelma t'Alla ma tintemm qatt.
Hazin għalikom o Farisej.....

Mifis: (Jgħ, imur ma genb il-Papa u jinzel ibuslu riglejha, imbagħad
ihares cass lejha għajnejha). Santita', għaliex qiegħed thares hekk
lejja?

Melk: Għaliex fik ~~għax~~ qiegħed nara l-biza.

Mifis: Ahfirli Santita, jiena midneb kbir. (Jibda jaghti fuq sidru).

Melk: Gesu' qal lid-dixxipli tieghu: "Ahfru sebgha u sebghejn darba".
Qum minn hemm Mifistofos u ghamel hila, jiena dal-ghodu fuq
affarijiet ohra nixtieq inkellimkom: Uliedi, jiena bhala Vigarju
ta' Kristu, fuq din l-art inhoss li ghandi naqsam il-biki u l-
ferh ma dawk li ga nhaslu bl-ilma tal-maghmudija u wkoll ma dawk
li ghad iridu jidhlu fil-qasam t'Alla. Il-Papa huwa missier ta'
kulhadd sahansitra wkoll ta' dawk li qieghdin jippersegwitaw il-
Knisja tieghu, jiena nhobb lil kulhadd u nitlob ghal kulhadd.

Mifis: Missier, ghandna nahfru wkoll lil dawk li jaghmlulna d-deni u
lil ghegewwa taghna?

Melk: Gesu' qal: "Min jaghtik daqqa ta' harta, dawwarlu haddejk biex
jaghtik ohra".

Mifis: Imma l-Imperatur Massenzjo ma jkunx kuntent billi jaghtik daqqa
ta' harta biss; dawk id-delitti tieghu huma kbar wisq. Ahfirli
missier, imma naghtik parir....(Ihares ma dwaru bhal traditur).

Melk: Taghtini parir?....

Mifis: Illi taghlaq din il-knisja fil-katakombi u tiehodha post iehor
fil-berah ga' Ruma.....

Melk: X'inti tahseb Mifistofos?

Mifis: Il-kap tal-pretorju ga wassal f'widnejn Massenzjo, l-Imperatur
ta' Ruma illi l-qdusija tieghak qieghed zzomm lill'insara gewwa
din il-knisja tal-katakombi biex tghallimhom id-dutrina tané
Nazzarenu, u l-Imperatur hareg minnufih degriet li jeqred lil
lill'insara kollha. Ghalhekk x'tistenna minn hinq ghall-iehor?....

Melk: Veru li qed tghid?

Mifis: Veru santita'. Forsi int ghad m'intix mgharra' fuq il-qerda li
lil-il-pretorjani ghamlu l-bierah fuq l-insara ta Ostja?....

Melk: Kif?... (Kontra xena ta' l-insara).

Mifis: Il-bierah il-kap tal-pretorjani ma xi tmienja u gherbejn suldat
bdew iduru ma kull fejn ghandhom xi hsieb li jinsabu xi nsara
mohbiya fil-katakombi u l-ewwel ma bdew, ghalqu l-katakombi ta'
Ostja, u lil dawk kollha li riedux jitfghu l-incens lill'allat
ta' Cesare qabduhom u dal-lejl giet moghtija is-sentenza tagghom
ghal-qtiegh ir-ras.

Melk: X'jiena nisma'?! (L-insara c.s.). Il-mahbubin tieghi! Ah!

X'ghafsa ta' qalb! Jghalquli l-knejjes kollha?! U dan kollu int kif gejt tafu, Mifistofos?

Mifisa: Jiena spiss immur fil-pretorju, ghaliex ghandi xi hbieb twajba tieghi u bil-mod il-mod qiegħed infittex li nikkonvertihom għal knisja ta' Kristu.

Melk: Inti midhla tal-pretorju? Ghidli, forsi għamlu hsieb fuq il-Vigarju ta' Kristu?

Mifis: Hafna Santita'; meta jiena dhalt fil-pretorju, sibthom jagħmlu tixwixa fuq il-kap ta' l-insara kollha....il-pretorju huwa kollu mixghul għal li kienet ~~ix-xewqa~~ ^{ix-xewqa} tiegħek illi l-Imperatur Kostantinu jitlaq bis-suldati tiegħu mill-Gallja biex jigi Ruma u jwaqqa lil Massenzjo minn fuq it-tron tiegħu, u ssir int is-sid ta' Ruma.

Melk: Ah mhux veru. Din hija qlajja; Il-Papa m'għandux bzonn jsaltan nazzjonijiet, huwa għandu bzonn ta' erwieh biex iwassalhom fil-hdan t'Alla. Kostantinu mhux qiegħd jagħmel haga ohra ~~mxetf~~ hliet iħares id-drittijiet tiegħu.

Mifis: Biss għandi ngħarrfek ukoll illi l-bicca l-kbira tal-poplu u sa l-istess senaturi huma favur Kostantinu, għaliex hadd ma jiflah joqgħod iżjed taht il-qilla ta' Massenzjo.

Melk: Mur int għajjat fil-Pretorju illi l-Papa missjoni waħda għandu: "Li jħares ir-religjon ta' Kristu sal-martirju!"

Insara: U ahna miegħek Santita'!

Mifis: Missier tieghi Melkiade, dan li qiegħed ngħidlek għadu ftit tal-hsieb f'ras il-pretorju, imma għada f'ras Massenzjo jista' jkun tassew, u imbagħad xi jsir mill-Vigarju ta' Kristu, xi jsir minna lkoll?

Melk: Għamlu l-hila wliedi. Gesu' għalina miet fuq is-salib.

Mifis: Iva Santita, ahfirli: imma sew sew illum l-Imperatur Massenzjo fil-palazz għani tiegħu għandu festi kbar, għaliex il-pretorju għamlu ~~Wugusto~~ u taħ l-aqwa unuri tal-porpra, u min jaf dan il kiefer qalb ~~ix-xewqa~~ il-ferh tal-festa jgħinx il-ghacc tad-demmi ta' l-insara?.....

Melk: Xi hsiebijiet qiegħdin jgħaddulek minn rasek?!

Mifis: Massenzjo kapaci jagħmel kollox: Il-bierah l-Isqof ta' Ostja bl-insara kollha miegħu għal qiegħ ir-ras, u għada l-Vigarju ta' Kristu għal-halq l-iljuni.....

Melk: Dan huwa verita. Uliedi nistghu nlestu ruhna!....

Insara: Tintghamel ir-rieda t'Alla.

Mifis: Massenzjo gie maghruf mil-lehen tal-poplu bhala l-aqwa bniedem qalil u persekutor ta' l-insara u ghalhekk mhux sejjer jiddarras biex jaghmel xi festa fl-Anfiteatru u l-ferh tieghu jkun it-tixri tixrid tad-demmi ta' l-insara!

Melk: Inti tibza' mil-martirju, Mifistofos?

Mifis: (B'malizza) Santita! jiena nibza biss ghal-qdusja tieghek.

Melk: (Uliedi mmur fuq l-insara) Uliedi, tibzou nthom mill-martirju?

Insara: Le missier qaddis taghna ma nibza/wx.

Benj: Missier, iva ghalik nibzam lili halli joktluni; ma'allahares jigiu il-pretorjani u mmissu lilek ghliex mieghi ikollom x'jaqsmu

Melk: Oh mahbub Benjamino nti ghadek zghajr wisk u anqas tghamel drien wieghed minn dawk il-gladjaturi ta' l-Anfiteatru.

Benj: Imma jiena miecier dalghodu rricevajt lil Gesu' hawn gewwa sidri; l-anqas is-suldati ta' l-Imperatur kollha ma jistghu ghalja.

Melk: Bravu Benjamino! (Ibusu fuq gbinu) Turi kemm inti attent ghat-tghalim nisrani. (Lil-insara) Uliedi, ic-ckejken Benjamin ghandu ragjun, ahna dalghodu l-koll kilna mill hobs tal-hajja u ghalik Alla jinsab bhala fortizza fil-qalb tghana u l-ebda setgha ma tista ghalina.

IT-TIENI XENA.

Korneljo u ta' Qabel Kollha.

Kor: (Jidhul liebes ta' Suldat Ruman) Is-sliem ghalikom Santita'!

Melk: Is-sliem ghalik twajjeb Korneljo!

Kor: (Jinzel ibus riglejn il-Papa) Berikni Missier!

Melk: (Jerfa lil Korneljo) Kun imbirek, (Janku mieghu) Korneljo tieghi!

Benj: (Jtir ghal fuq missieru) Mahbub missieri!

Korn: Ibni Benjamino, kemm niehu gost li sibtek hawn ma gemb il-Kdusja tieghu il-Papa.

Melk: Fehimni kif inhi din il bicca, nti bhala senatur umexxej ta' Ruma taht libsa ta' simplici suldat?

Korn: Dalwaqt nghedlek kollox ghaziz missier. L-ewwel nett, dawn il-p^{ri} presenti huma kollha segwaci ta' Kristu? (L-insara rrdi is-salib)

Melk: Iva Korneljo, anke Mifistofos ghal kemm fil-mamudiya ha l-isem ta' Pawlo u ghad ma rridx jbiddu huwa ukoll xghar ilu sar wiehed minn uliedi.

Kor: (Jiffissa lillMifistofos) Issa qiegħed nġarfek, il-famus Mifistofos
Int m-intix il-qaddej tal Pretorjani ?

Mifis: Kont sinjur , imma issa kif qed tarani, ikkonvertejt għal Kristu
u ngħart mal Kdusija tiegħu il-Papa.

Korn: Mela nispera illi kkoregejt ruhek u hallejt dak ix-xorb ?

Mifis: Sinjur, mindu rreċivejt il-Mamghudija tal-nsara, qatt iżjed ma doq
ix-xorb (Wahdu) Dan sejjer jirrovina il-pjanijet tiegħi kollha.....

Kor: Tajjeb, nistma il-fedeltà tiegħek. Mela nista nirrakkonta bill-
liberta' kollha. Missier tiegħi, huti għezziez; din il-libsa ta'
semplici suldat servitni bil bosta, għalix irnexxileli nidhol qalb
is-suldati ta' l-Imperatur Kostantino, bi skuza li kont nġamel
l-ghassa; għamilt lejli shih nimxi fuq is-silg ta' l-alpi ta' Torino
sa kemm messejet il-konfini tas-suldati Galli u hekk illi f'daqqa
wahda nsib ruhi wicc ma wicc mas-sentihella ta' Kostantino, u bil
~~kelma~~ kelma ~~xxxxxx~~ "nbiċ tiegħek", is-sentinella resqet lejja u
semgħatni, hrigt ittra minn hobbi u għadli biex jikkonsennha lill-
Imperatur Kostantinu bl-akbar segritezza fejn wrejtu illi jien u i/
il poplu Ruman ahna miġheu f'kollox sabiex nġatju tmiem lit-~~l-ep~~/
tirrannija ta' Massenzju; u wara f'it ircevejt ittra minn għand
l-Imperatur Kostantino indirezata lil ek, Santita' (Itih l-ittra).

Melk: L-Iperatur Kostantinu ftakar ukoll f'ija?

Mifis: (Fil gēgħ b'kerq). Ittra mingħand l-Imperatur Kostantinu, nixtieq
nitlef għajni l-oħra u nkun naf x'fiha.

Kor: Santita', nġarrfiek ukoll li din id-darba l-Imperatur Kostantinu
stess qed imexxi l-ezereti tiegħu u ga qasam Susa, nizel minn R/
Rivoli u s'issa aktarx li jinsab fi Brenxja. Is-suldati ta'
Massenzjo qiegħdin jintilfu bil-miġiet, waqghu grajjiet ta' ~~bakt~~
battalji taht għajnejja li bl'ebda kliem wieħed ma jista' jgħidhom.

Melk: Liema hasra ta' għvintur meqruda. Dan kollu għaliex fosthom m'hemm
iriegħi Kristu. Meta missier Kostantinu kien imexxi lill Ruma l-
kmisja mqaddsa kienet is-saltan fil-kwiet.

Kor: Min ma jixtieqx li Kostantinu jidhol trijōnfalment għwa l-belt
eterna ta' Ruma?!

Melk: Iva, sewwa qiegħed tgħid twajjeb Korneljo, halli jkun jista' jix
jimsah id-dmugh ta' hafna nies li qed ibatu. (Jagra l-ittra).

Santita' Melkiade, il-hin tat-trijonf wasal. Waslet is-siegha li jaqa' t-tron tal-krudil ta' Ruma, Massenzjo, u din id-darba Alla stess iridu: (Mifistofe taparsi jmur isahhan idej fuq innar, imma b'sebgha ghajnejn jissemma). rivelazjoni li jiena tisingurani li r-rebha tieghi hija zgura; u din ir-rebha tkun ukoll trijonf tal-Knisja Imqaddsa Tieghek". Berikni, jien hu is-serv tal-qdusija tieghek, - - - Kostantinu Imperatur. (Ipoggi l-ittra x'imkien). Providenza t'Alla! Korneljo l-konversjoni tieghek ghamlet hafna gid lil knisja mqaddsa ta' Kristu! Din l-ittra mlietni b'tama qawwiya.

Kor: Imma jien m'inhieix hlief qaddej t'Alla.

Mifis: (Wahdu). Dalwaqt inqieghdkom f'postkom.

Melk: Fejn hu c-ckejken ibnek Benjamin?

Benja: Hawn missier ~~xxxi~~ tieghi!

Melk: Smajt b'din il-grazzja li taghna Gesu'? Forsi bi tpattija tat-talb innocenti tieghek li missierek gieb din l-ahbar sabieha.

Benja: Missier iva; dalghodu meta tqarbint rajt lil Gesu' u qbadt nit-kellem mieghu.

Melk: Kif rajt lil Gesu' u l-inqas tghidli?

Benja: Iva, hemm fuq dak l-artal, qalb dawk il-fjura, kien ckejken u jiddi bhax-xemx, beda jidhaqli u jiena ghitlu: "Gesu tieghi harisli lil missieri u lil Papa mill-kiefer ta' Ruma"; u baxxa rasu u qalli: "Iva."

Kor: (Jaquad b'hegga lil Benjamin). Ibni l-mahbub tieghi. (Ibusu ~~ikxx~~ iktar minn darba).

Benja: Missier issa halli mmur id-dar u nghid lil omni li inti gejt, u ngib mieghi lil hija Aronne.

Kor: Iva mur u oqghod attent ma min tiltqa'.....

Benja: Id-dar hija qrib hafna. Berikni Santita'.

Melk: Tkun imbierek ibni. (Ibusu fuq gbinu u jbierku. Benjamin jitlaq ferhan). (Benjamin ilesti gewwa ghat-trok

Kor: Santita' veru li c-ckejken Benjamin tieghi?.....

Melk: Korneljo, biex qieghed tistaghgeb? Forsi ma humiex dawk it-tfal innocenti ~~xx~~ li jikellmu l-h/in kollu ma Gesu'? It-tfal zghar huma l-ghaxxa ta' Gesu' u Huwa spiss jinzal jitkellm ~~xxxxxx~~ mal-qalb safja taghhom.

*By the waters
lil mmu*

Kor: Veru li l-genna hija taghhom? (Tinstema' ghajta kbira ta' n Benjamin minn barra). X'ikun qatt dan? Deherli li smajt lehen Benjamin ~~tgħi~~ tieghi! (Imur bejn il-kwinti. Pawsa kbira, l-insara kollha jmorru jittawlu).

IT-TIELET XENA.

Noto, Benjamin u ta' qabel.

Noto: (Jidhol mix-xellug b'Benjamin mejjet f'dirghajgh u wiccu mahsul bid-dmija u jmur jigri fuq Melkiade) O Santita' Melkiade, inti bhala Vigarju ta' Kristu, li taghmel tant mirakli qajjem mill-mewt ghal-hajja lil bin is-sid tieghi Korneljo!

Melk: Min Benjamin?!

Kor: (Jidhol mill-lemin). X'qieghed nisma'?! Il-qaddej tieghi Noto? X'inhu li gara?

Noto: O sidi; ibnek gie maqtul mis-suldati ta' Massenzjo!

Kor: Ibni maqtul! (Imur jigri ghal fuq Benjamin).

Noto: O sidi, kont gej bhas-soltu ghand il-qdusija tieghu l-Papa biex niehu minn ghandu l-ahbarijiet tieghek lit-twajba martek, u hawn fuq is-sur nara hafna nies migbura u xi suldati pretorjani jwarrbu n-nies, ersaq lejn wiehed xwejjah u "X'gara?" Saqsejtu. Qalli: "Iskot ghal~~ix~~ bhal dan il-waqt dawn il-mistoqsijiet gewwa Ruma huma perikoluzi," imbaghad gibidni fil-genb u qalli: "Is-suldati ta' Massenzjo qatlu tifel ~~innasentk~~ bla htija". "Min huwa?" saqsejtu biex nitkixxef: "Bin is-senatur Korneljo" wiegibni x-xwejjah. Tista' tahseb kif tirt biex inwarrab lil folla; imbaghad qbadt lil Benjamine u gejt nigri bih ghand il-qaddis Melkiade.

Kor: Qatluh is-suldati? Ma tkixxiftx min kienu? (Ma jafx fejn jghati rasu, jibda jmiss il-polz u l-qalb ta Benjamin). Iva, Benajmin il-mahbub tieghi huwa mejjet; m'ghandu l-ebda sinjal ta' hajja!

Melk: Korneljo, inti ghandek ragun; imsejkna qalb ta' missier, imma nitolbok biex tahfer u tiehu kollox bil-kalma.

Kor: Mahbub Benjamin tieghi. (Jinfexx f'bikja). Jekk tkun taf omnu zgur tiggennen jew tmut warajh.

Melk: Ikkalma Korneljo, nittamaw fil-hniena t'Alla! Uliedi; inzu gharkubtejjkom u itolbu lkoll mieghi. (L-insara kollha jinzdu gharkubtejjhom bil-qima jitolbu. Mifistofos jinzel gharkubtejh

Sheel as the night

Korneljo, ghandek int fidi shieha f'dak Gesu li ta d-dawl lil ~~ghajja~~ ghomja, li naddaf lil imgidmin u qajjem ukoll lil mejtin?

Kor: Iva missier qaddis, jiena nemmen illi Alla jista' kollox.

Melk: Mela qieghead lil ibnekfil-art, inzel gharkubtejk u b'din il-fidi qawwija itlob mieghi.

Kor: (Ipoggi fl-art lil Benjamin li ma jghati ebda sinjal ta' hajja, f'dam il-hin jaqa' skiet kbir, fil-waqt li kulhadd rasu baxxuta, Mifistofos jipprofitta ruha mil-mument u jmur jisraq l-ittra ta' Kostantinu li Melkiade kien pogga fuq l-artal).

Mifis: Din l-ittra sejjra taghmilni ghani ~~knstax~~ bil-bosta. Issa girja wahda biex immur nghid kollox fil-pretorju, imbaghead immur b'din l-ittra ghal ghand l-Imperatur. (Jitlaq fuq ponot subajh).

Melk: (B'solennita kbira). Ibni l-Vigarju ta' Kristu sejjer ibierkek, u fl-Issem ta' Gesu' Nazzarenu, Alla li jista' kollox, iftah ghajnejki! (Dan il-kliem Melkiade jghidu b'solennita kbira u ma dx dan il-kliem jaghmel b'sebghu il-kbir t'idu l-leminja salib fuq il-gbin, fuq il-fomm u fuq il-qalb ta' Benajmin. Benjamin bil-hlewwa kollha jiehu l-hajja, jiftah ghajnejh, qisu qam minn holma. Kontra xena u ghageb ta' l-insara).

Kor: Ibni, ibni l-ghaziz ta' qalbi! (Jiksilu wiccu bil-bews/. L-ohrajn Kollha jitkellmu bejniethom).

Notot Qaddis! Qaddis! Il-Papa qaddis!!!

Kor: Miraklu ibni; miraklu mill-kbar!!! (Jixxottalu wiccu mid-demm bil-maktur tieghu). Nizzik hajr O Alla tieghi talli rgajt taghjtini lil ibni!

Benja: Miraklu, iva very miraklu!!! Jiena kont mejjet!

Kor: Inti kont mejjet u l-Vigarju ta' Kristu qajmek milli-mewt ghal-hajja. (Lil Melkiade). Missier qaddis, tini dik l-id qaddisa ~~txx~~ tieghek. (Ibuslu idu). Benjamin minn din l-id l-id qaddisa tal-Papa hareg dak il-ghageb kbir!

Melk: Le wliedi, jiena m'innhix ~~blief~~ strment f'idejn Alla, din hija l-qawwa ta' dak Gesu' li int Benjamin ghadek kif rajtu jidhaqlek fuq l-artal. Dak li ahna receivejna fis-sider taghna.

Kor: Ghidli ibni, tiftakar min ghamillek din il-hsara?

Benja: Jiena missier, li dejjem nisimghek tghid u tfahnar l-Imperatur Kostantinu, titlob l-Alla biex jibghatulna hawn f'Ruma, hekk kif

but during the winter
March forward.

more but the weary heart
still as the night.

up to the
end if possible.

grigt ferhan mill-katakombi bl-ahbarijiet li gibt mieghek lil Papa, tlajt fuq is-sur ta' ma genbna u ghajjat: "Viva l-Imperatur Kostantinu!" Fil-waqt wiehed mis-suldati li kien hemm jippassiggaw taghni daqqa ta' xabla fuq rasi, jien intlaqt fl-art ghal mejjet; u fil-hin sibt ruhi ma genb gnien sabieh li l-fjur tieghu kien ileqq ~~kkkk~~ ~~gxxx~~ bhad-djamanti, m-nies kellhom wiccom dahqan u jiddi bhal raggi tax-xemx, fwida izjed minn tal-balzmu, u l-kant kien jidher li hu ta' l-Angli.

Melk: Ibni Benjaminu, issa zgur illi r-ruh tieghek hija bhal ta' l-Angli, kienet dija wara l-bieb tal-genna, ghaliex il-gisem tieghek ghadu jfuh bhal ingwent l-iktar fin.

Benja: Oh! X'raw ghajnejja! (Korneljo jimsah xi dmugh u jbus lil Benjamin)

Melk: Ibni Benjamin, inti kont mejjet, u Alla biex juri l-qawwa Tieghu, rega' tak il-hajja, imma ghidli ~~xxxx~~ int issa li rajt dak il-gmiel, x'tixtieq, tibqa' f'din id-dinja ~~ggawdi~~ il-gid taghha, j jew terga' tmur fil-hena tal-genna? *none but he means*

Benja: Irrid inkun l-ewwel martri tal-helsien ta' Ruma! Immur il-gen, na biex nitlob ghal missieri u ghar-rebh kbir tal-knisja ~~xieghek~~ tieghek, Santita'

Melk: Mela Gesu sama' t-talba tieghek u l-Angli ga qieghdin jistennewk taht l-ark trijonfali tas-saltna tas-sema.

Kor: (Ma jiflahx jitkellem bil-biki, imma biki ta' fern, li jsabbar, l-ohrajn kollha jixxuttaw id-dmugh).

Benja: (Lil Korneljo). Missier ta' qalbi la tibkix, jiena naf li int qed tibki bil-ferh.....

Kor: Iva ibni ~~xxxxxxx~~ ferh bhal dan Alla mhux lil kulhadd jaghtih biex igarrbuh.

Benja: Halli naghtik bewsa missier?! (Benjamin u Korneljo jbusu lil xulxin).

Kor: Xtaqt li f'dan il-waqt hekk kbir hawn il-mahbuba ommok, ^{imma} ~~ma~~ hija tinsab wisq marida.

Benja: Jiena mmur nitlob ghal omni wkoll u nixthilha l-fjuri mis-sema. Addio missier! Nistenniekom qalb il-fjuri ta' Gesu' Nazzarenu fil-hena tal-genna. Santita', u huti lkoll insara nistenniekom hemm fuq, fejn ix-xemx ma tintefa qatt, fejn il-fjuri ma ~~jixxia~~ jidbielux, u fejn il-ferh ma jonqosx.....

Kor: Ibni d-demmi tieghek iservi ta' raghan lil poplu Ruman li taht

il-kefrija ta' Massenzjoqiegħed jinħaqar. Meta inti tkun fis-sema itlob għar-řebħa ta' Kostantinu.

Melk: Iva, sabiex is-salib ta' Krista jsaltan.

Korn: Addio Benjamin. (Ibusu fuq gbinu).

Benja: Fil-genna!

Melk: Ibni, l-istess qawwa li tagħtek il-qawwa sejra terga' tienohi elez Gesu' jridek. (Ipoggi idejħ it-tnejn fuq wicc Benjamin, Benjamin jirtod helu helu, u jorqod ir-raqda tal-Beati. Il-Papa jbus gbin Benjamin, Korneljo jagħmel ukoll bħal Papa).

Kor: Addio fil-genna! (Imur fuq l-artal u jgib dvalja tal-ghazel, bil-ghajnuna ta' Noto iqiegħdu ~~xxx~~ lil Benjamin fuq il-lizar, l-insara jmorru jgibu l-fjuri minn fuq l-artal u kollħa jpogguhom fuq Benjamin u ma genbu mbagħad wieħed qara l-ieħor jinżlu għarkubtejjħo u jbusuħ kollħa).

Melk: Sew, sew tnax il-sena ilu minn dan il-lok stess ittajřeb ruh angelika ta' l-ewwel martri ta' l-Ewkaristija, ic-ckejken Tarcisjo. Ifrah mela o missier iħxurtjat, għaliex lil ibnek messitu l-istess xorti. Issa fost il-kant nieħdu lil Benjamin għad-difna. (Erbgħa insara jaqbdū lil Benjamin mill-erbgha ponot tal-lizar, jagħmlu bħal processjoni u jduru dawra mal-palk kollu Kant Korali). --- (Preghiera del Mose' di G. Rossini).
(Dal tuo stellato soglio).

L-AHHAR XENA.

Olimpjo, erbgha suldati pretorjani u ra' qabel.

Olimp: (Hekk kif jispicca l-kant jidhol bħal iljun feroçi b'erba' suldati miegħu bit-torçi mixgħula u jmur fuq il-Papa). Suldati i il-post tagħkom huwa f'dak il-~~bax~~ bieb, hadd ma johrog hajj minn dan il-katakombiħ l-barra qabel ma jkollna ordnijiet godda.

Kor: Min għandu l-nila jagħti ordnijiet bħal dawn? (Johrog, warajħ jigu Melkiade, Noto u l-insara mingħajr Benjamin).

Olimp: Jien hu l-kap tal pretorju.

Kor: Fl-isem ta' min?

Olimp: FL-isem ta' l-Imperatur Massenzjo!

Kor: Tribun Olimpjo għati gieh l-autorita.

Olimp: Ma nagħrfekħ.

Kor: Is-senatur Korneljo Venicio!

Olimp: Taħt libsa ta' suldat?

Kor: Naf id-dmirijiet tiegħi.

19.

Olimp: Id-dmirijiet tiegħek hawn fil-katakombi, qalb din is-santa ta' Sommo Pontefice, kap ta' l-insara.

Kor: Ninsab hawn għal missjoni segrieta li għandi mal-Papa.

Olimp: Tajjeb senatur Korneljo, inti wahdek tista' tohrog minn dan il-bieb ta' barra.

Kor: Santita' hu hsieb il-gisem ~~tax~~ ta' ibni. Nerggħa niltaqgħu.

Olimp: Fil-habs ta' Mamertino!

Kor: (Wahdu). Dan ma jkun qatt, dalwaqt jasal il-hlas tagħkom ta' dak li għamiltu ma ibni.

Melk: (Imur ifittex fuq l-artal u ma jsibx l-ittra). Issa qiegħed nifhem kollox; l-ittra ta' Kostantino giet misruqa! Fejn huwa Mifistofos?

Olimp: Sommo Pontefice, Mifistafos bħal dan il-hin jinsab bħas-soltu fil-pretorju, f'sakra ma jarax art, u qalli li għandu missjoni kbira x'jaqdi ma l-Imperatur, li segra taqlagħlu kemxa flus ~~mx~~ għiela.

Melk: Huwa veru l-iktar bniedem iddisgrazzjat. Sahaq taht riglejh l-ilma tal-magħmudija!

Olimp: Dik l-ittra li qiegħed tfittex inti, minn hawn u ftit iehor tkun f'idejn l-Imperatur, għalhekk ngħidlek biex toqtol lil dawn l-insara kollha u fl-aħhar toqtol ruhek b'idejk, qabel ma taqa' taht idejn Massenzjo.

Melk: Il-hajja tagħhilna Alla u Huwa biss is-sid li jista' jiehodhilna

Olimp: La tidgħix għax nurik malajr min hu is-sid tal-hajja tiegħek.

Kor: Tribun; hazin ikun għalik jekk inti ccappas idejk bid-demmi ta' dan il-bniedem, għax is-santa taqa' fuq ir-razza tiegħek kollha.

Olimp: Suldati, orbtuh! (Is-suldati jorbtu lil Papa).

Melk: Għamlu l-hila wliedi, għadna kemm ircivejna lil Gesu Sagramentat u meta għandna l-Alla magħna, min huwa kontra tagħna?!

(Is-suldati johorgu x-xwabelu jdawwru f'nofshom lil Papa).

(Tingħalaq il-purtiera).

CMCHGCGGACGLGCEGWBLCAGG.

TMIM TA' L-EWWEL ATT.

Noelme in Fr. rank
for side

Ward Hoffman

IT-TIENI ATT.

*Nockume
arka*

Ix-Xena turi:
(Fil-palazz Auroe ta' l-Imperatur Massenzjo.

Sala Rumana imperjali mzejna ghal festa: il-kolonna mdawwrin
bil-girlandi tal-fjuri; f'genb tas-sala hemm il-bust ta' Giove
bl-incens imqabba quddiemu u wkoll xi fjuri. Il-fond tax-xena
turi gallarija u minnha tidher il-belt ta' Ruma. Mejda f'nofs
is-sala, u fuq jkun hemm kull xorta ta' xorb, ta' helu, flixkun
tal-hgieg, tazzi tad-deheb u tal-fidda u kull xorta ta' fjuri).
Ma l-inzul tax-xemx. Mil-gallarija diehla l-hmura ta' nzul ix-
xemx li jimla s-sala bil-ferh).

L-EWWEL XENA.

(Massenzjo liebes il-porpra hamra tad-deheb, bil-kuruna tar-
rand f'rasu u mixhut fuq sufan, Klatilde ma genbu bil-girlanda
F'rasha u bl-arpa f'idejja; Kajo u Arjo fil-genb l-iehor u
Korneljo liebes nobilment u qiegheg ghalih wahdu fil proxenju
daqs sitt'ohra nobbli patrizji mxerrdin max-xena bil-kuruni
tal-ward f'rashom. Fil-fond tax-xena hemm erba' suldati pre-
torjanilibsin gala. Mat-tluh tas-siparju Klatilde ddoqq
romanza fuq l-arpa. Malli tispicca mid-daqq il-presenti kollha
ihabbtu jdejhom barra mis-suldati, u jkantaw brindisi).

Klot: Viva l-Awgustu Imperatur Massenzju! (Wiehed wara l-iehor kollha
jmorru jhabbtu t-tazza l-ewwel ma ta Massenzjo mbagnad ma ta'
Klotilde u jixorbu bl-ikbar ferh).

Kajo: Brava l-Imperatrici Klotilde! Sabieh dak wiccek bhal ward ta'
l-orjent; ghajnejk iqattru d-djamanti, xaghrek zbul id-deheb,
qalbek gnien tal-plejju, u idejk newl ta' l-isbah bizzilla,
Imperatrici Klatilde, denja mara ta' l-Awgustu u divin Impera-
tur ta' Ruma! Viva l-kburija ta' Massenzjo!

Tutti: ~~Vixxxxxxxx~~ Viva s-sid tad-dinja!

Kajo: Divin Imperatur, ma genbek u ma genb l-Imperatrici martek ma
tixjiek qatt. Iva illum Klatilde ghamlet tassew'unur ghalie x
imliet il-palazz Auroe bl-akbar ferh! (Jiehu mazz fjuri u jmur
joffrih lil Klatilde).

Klat: Grazzi o nobbli princep Kajo! (S'issa l-Imperatur ghadu sieket
u qalbu sewda).

Kajo: (Bil-mod lil Klatilde). Awgusta Imperatrici fittex illi zzomm
l-Imperatur ferhan.

- Mass. L-Imperatrici marti qiegħda tfittex kull mezz biex izzomni ^{ferhan} ~~allegu~~, għaliex hija ma ^{safe} ~~ifx~~ bil-morsa li għandi tagħfasli qalbi dawn il-granet.
- Clot. U smajt ^{ukoll} ~~anki~~ it-thewdin tiegħek ta dan il-lejl Massenzju; ma għamiltx hliet titkellm fuq tixrid ta demm, tradiment, gwerer u tagħjat "Mewt lill Kostantinu, mewt lill Kap ta l-insara!" Hajhaj, Tassew li gagħaltni ~~bil-qalb~~ nidhaq bil-qalb Massenzju ! (l-ohrajn kolla ~~ifx~~ jidhqu biex ifittxu li izommu lill-Imperatur ~~allegu~~).
- Mass. Klotilde, trid tkun qalb ta mara bhalek biex tidhaq f-dawn iz-zminijiet hekk ^{laorbt} ~~trid~~ għall imperu Ruman.
- Klot. Illum hija festa il-pretorju tak il porpra għall akbar pont li inti kellek il hila tibni biex bih twaqqaf ix-xmara Tevere lil Kostantinu bl-esercti tieghu kolla, u għall-hekk id-dahq għandu ikun fuq wiccek ukoll! ^{ha, haj} ~~Ghaj, haj~~ (tidhaq dejjem) Id-dinja kolla illum qiegħda ^{taqtnillek festa} ~~taqtnillek~~ u isejjahlek " Il-kbir Awgustu ta Ruma" Haj haj, haj.
- Mass. Klotilde, xtaqt kont nista nidhaq bhalkom, imma,.....
- Klot. Ma hemmx imma ^{inkella} ~~imma~~ ^{waqt} ~~imma~~ għanda thassar il ferh ta dan il ~~imma~~ ^{imma} dil il porpra ma għandix skop li izzejjien il-persuna tiegħek.
- Mass. Din il porpra qiegħed taraha fuq spallejha bhala faldrappa ta funerali!
- Klot. (Tiehu fjur mill bukket li taha Kajo u tibda tfarrak il-weraq tal fjur fuq ras Massenzju) Giove u Saturnio ~~rek~~ irebbhuk il gwerra u hekk tkun ^{Sic} ~~adun~~ tal-Gallia u tal-Gran Brittanja. Kemm inhossni hienja Massenzju tiegħi!
- Mass. U Jekk qatt Kostantinu jiehu Ruma, Clotilde?
- Kajo. O Sire x'inti tghid?! Qatt dan ma għandu jagħddihilek min mohħok min rebah id-dinja kolla ma hux sejjer jitlef ~~imma~~ l-ahhar dada ta hajtu.
- Mass. Inti cert milli ^{qiegħed} ~~qiegħed~~ tghid, ~~millixqiegħed~~ O Princep Kajo?
- Kajo. Certissimu. Imbagħad meta għandna hawn il-qawwa ta l-Allat ma gembna? Arjo inti xi tghidlu lill imperatur, bhala sommu sacerdot ta l-idoli?

- Ario. O Sire, kbir imperatur u Awgustu ta Ruma, jiena bhala minis-
tru ta l-~~allat~~^{gost}, ikkunsultat ruhi mal kotba tas-sibilli dal-
lejl, u qalb l-isplenduri deherli Giove u tani rizultat li
jaghti ~~gost~~^{gost} lill Meastav Tieghek.
- Mass. Jghidli Ario, ghaliex inti biss ghandek il qawwa li titkelle^m
ma l-Allat taghna?
- Ario. Hekku Sire. L-ewwel nett sabiex nti tirbah din il gwerra,
hemm bzonn illi inti tferrah ftit lill Allat u ppaxxihom
billi taffrilhom l-isbah tfal u wara li tahraq id-demm ta-
ghhom, itfghu fl-incens quddiemhom u itlob sakemm taqa fl-
istordament u jekk qatt imbaghad tohlom xi haga, ibaghad
malajr ~~ghali~~^{ghali}ja halli inun pront infissirlek kollox.
- Mass. Dan jiena kollu ghamiltu.
- Ario. Il-kotba tas-sibilli jghidu ukoll illi meta l-~~allat~~ tis-
sagrifikalhom liz-zaghzah lizbah xebbiet, wara aktarx li
tmut xi ras kbira miserament.
- Mass. U din ir-ras min tista tkun?
- Klot. Ma tistax tkun hliet Kostantino li jghaddi min fuq il pont
u jibqa niezel fix-xmara Tevere.
- Tutti. (ihabbtu idejghom) Brava l-imperatrici!
- Ario. Iva Awgusta Imperatrici inti ghamilt vera profezja, Kos-
tantino bin l-imperatrici Elena jibqa niezel dritt fix-
xmara, u inti tirbah il gwerra Sire.
- Mass. L-Allat jisinghu minnek Ario, iva jena bnejt dak il pont ~~hli~~
bhala trabekk, illi, jekk Kostantino jipprova jidhol gewwa
Ruma isib ruhu gewwa ix-xmara bla ~~kiene~~ hniena.
- Kajo. Mela qalb il ferh taddestin sejjer naqralkom ilprogramm
tal-loghob, ghaliex hemm bzonn illi il programm tal festi
jitkompla sa l-ahhar (jaqra fuq pergamena) Fil-ghaxija
fl-anfiteatru, l-ewwel ma nibdew billhudi Appollinari im-
baghad lhudi Awgustalis, lhudi ~~kapitalari~~^{Kapitolani}, lhudi Floralis,
lhudi Magni, u nispicaw bil-lhudi ~~Marinaris~~^{Marinaris}.
- Klot. Propriu dak li inhobb jien, illuminazzjoni ta fuq il bahar.
Imma jonqos ukoll il-loghob tal gladjaturi mal insara.
- Mass. Iva, li kien mument iehor, kont nibghat ghall isqof ta Ruma,
jewkif jghidulu l-insara "El-Papa". Mad-dixxipuli kolla

tieghu u hemm fil-qigha ta' l-Anfiteatru qalb l-iljuni u t-tigri
 konna nghaddu siegha xalar, xtaqt kieku nikkuntentakom, izda
 ghad mhux il-waqt ta' dan ix-xalar. Intom stess taraw li ghal
 din il-festa, kien imissu hawn ~~imissu~~ il-kbarat kollha ta' Ruma,
 izda jiena ghogobni nistieden lilkom biss, l-ikbar hbieb tieghi,
 biex maghkom inkun nista' nitkellem fuq din il-gwerra.

Kajo: X'ahbarijiet ghandek, Sire?

Mass: Kif? Inti bhala segretarju tieghi ~~għaxxaxx~~ ^{imissek} ~~xxxx~~ taf b'kollox!

Kajo: Jiena naf illi l-Imperatur Kostantino, ga qasam Rivoli,. Xejn
 aktar minn dan.

Mass: Jidhrilkom forsi li dan huwa ftit?! Mela ghaliex tahsbu li jiena
^{mdejqa}
 qalbi ~~mxjxx~~ u l-festi nhosshom idejquni?! L-ahhar ittra li kitiba
 li l-General Galerjanu minn fuq il-kamp tal-gwerra, qalli li
 is-suldati tieghu qieghdin jaqghu bl-eluf mejtjn taht riglejtn
 l-ghadu. (Kontra xena ta' Korneljo).

Kajo: Imma int, Sire, ma semmejtx kemm tilef suldati Kostantino fuq
 l-Alpi ta' Torino!

Ario: Sire, taqtax qalbek, ahna kif ga ghidtlek ghandna l-allat maghna
 u bizzejjed daqs elf bniet u subien tissaggrifikahom lill-idoli,
 saniex l-allat taghna jissodisfaw ix-xewqat tieghek kollha.
 Hares O kbir Imperatur, inti taf li l-allat tghawni xi s-setgħa
 li ntir bhal ghasfur u ghalhekk jiena ma tul il-lejl nista mmur
 nittajjar fuq il-kamp tal-gwerra fejn jinsabu s-suldati tieghek
 u hemmhekk jien nibda naghmel ghegubijiet kbar u ghalhekk ir-
 rebha tkun taghna!

Mass: Dan taghkom huwa kollu kliem ta' tmellis, izda jiena iktar mill-
 kliem ghandi bzonn ta' l-armi u tas-suldati. Kostantinu l-qattiegħ
 ta' missieri u li jhares l-insara huwa bniedem ta' hila kbirali
 ghamlet hafna rebhiet, u mhux ta' min jorbot quddiemu. Intom
 tafu li jekk jirbah Kostantinu, tkun ukoll ir-rebha ta' l-insara
 u s-somma pontefice jsir is-sid ewlieni ta' Ruma.

Kajo: Ah! Daghwa!

Klat: Daghwa kbira!

Ario: Din hija daghwa kbira! L-allat jeqirdu lill-insara kollha!!!
 L-allat jivgawhom f'demmhom, jishtuhom!!!

Tutti: Mewt lill-insara

Kajo: Mewt ukoll lil kap taghhom!

Tutti: Mewt ukoll lil Kostantinu.

Arjo: Sahta fuq in-Nazz'areni kollha!

Tutti: U s-sahta tkun!!!

Mass: O nobbli patrizji, indunajtu xejn illi s-senatur Korneljo baqa' sieket bhal mutu?

Tutti: Korneljo! Jitkellenn Korneljo! (Ihabbtu jdejjhem).

Mass: Korneljo, inti xi tghid bhala senatur u duce tal-poplu; inkantawh l-innu tar-rebha fuq Kostantinu?

Kor: Sire, dak li ghandu jsir huwa ga miktub fil-ktieb ta' l-eternita.

Mass: Fil-ktieb ta' l-eternita'? Imma l-peplu Ruman xi jghid? Kif jitkellem mill-Imperatur tieghu?

Kor: Sire, tafda' fis-sincerita tieghi?

Mass: Tkellem! Ghid dak li ghandek tghid.

Kor: *Awgusto Imperatur, mhux kulhadd jahsibha xorta, hemm min huwa ghal-maesta tieghek, u hemm ukoll min izomm ruhu ma l-Imperatur Kostantinu.

Mass: Min huma dawn id-demonji! U inti bhala duce thalli lil dawn in-nies jghixu gewwa ~~ixbalt~~ Ruma?

МѢСЯЦЪ СЕПТЕМБРЬСКОГО МѢСЯЦА КЪ СЕПТЕМБРЬСКОМУ

Kor: Mela fejn hija l-liberta tal-poplu?

Mass: Korneljo, intiyttitkellem fuq il-liberta tal-poplu? (Jidhaq).
Il-poplu ma hux hlief bhal dawn il-fjuri f'idejn l-Imperatur!
(Jiehu xi fjuri u jghaffighom bejn subajgh). Hares, il-gmiel x
ta' dawn il-fjuri, din hija l-liberta tal-poplu ~~xxx~~ Ruman!
(Isabbat il-fjuri ma l-art).

Kor: Sewwa sew kif qieghed tghid int Sire.

Mass: Hazin ikun ghal dak il-bniedem li jmur kontra x-xewqat ta' l-Imperatur tieghu!

Kor: (Jorog ittra minnufih minn hobbu). Hekku Sire!...

Mass: Xi tkun din?....

Kor: Hwejjeg li jinterssaw lil maesta tieghek. Din hija lista li harget mill-pretorju.

Mass: Agra!

Kor: Statistika tal-martri insara taht il-persekuzjoni ta' Massenzjo.

Mass: Korneljo, ibdel dik il-kelma persekuzjoni u qiegħed taħt il-ħaqqa ta' Massenzjo, inkella anki l-pretorju jilgħab dada ħazina miegħi! (Idur fuq Klatilde). Klatilde, inti man-nobbli patrizji

ippermettulna nitkellmu wehidna! (Barra minn Korneljo, Arjo u Kajo kollha jidhlu gewwa).

Mass: Korneljo agra.

Kor: Insara martirizzati fi zmien l-Imperu ta' Massenzjo: tnax il-elf ghal qtigh ireras, irgiel u nisa; X hmistax il-elf mahruqin irgiel u nisa; imcarretin ghas-sakrificioji ta' l-allat hmistax il-elf bniet u subien.

Mass: (Bl-akbar trankwillita). Jiena mghamiltx hlief id-dmir tieghi. ha, ha, haj!

Kor: Imma Sire jiddispjacini nghidlek li l-lum l-kraba ta' dawn il-martri huma kollha kontra tieghek u favur Kostantinu.

Mass: (Bir-rabja jittlalu d-demn ghar-rasy). Korneljo inti gejt biex titfa s-semm fuq din il-festa u thassarli demmi!

Kor: Sire, jiena ma ghidx hlief is-sewwa.

Mass: M'ghandek qatt tghid is-sewwa jekk tara li ma hix qiegħda toghgob lil Imperatur tieghek?

IT-TIENI XENA.

Galerjano, ~~Arjo~~, Olimpjo u suldati, u ta' qabel.

Olim: (Jidhol u jsellem). O kbir Awgustu, il-generalissimu tal-gwerra Galerjano!

Mass: Ghidlu jghaddi malajr. (Olimpjo jchrog).

Galer: (Jidhol liebes ta' general). L-allat mieghek Awgusto ta' Roma! (Is-suldati jsellmu 'l Galerjano).

Mass: Mieghek ukoll generalissimu Galerjano! X'ahbarijiet? (Olimpjo jittlaq). &

Galer: L-ewwel nett Sire, hallini nifrahlek bl-unuri tal-porpra li ghogbu jaghtik il-pretorju. (Ibuslu idu).

Mass: Grazzi! Kont qiegħed fuq ix-xwiek biex nisma' l-ahbarijiet tieghek.

Galer: Sire, ma tantx sejjer inferrhek kif nixtieq. Kif ga ktibtlek, donna hemm xi qawwa misterjusa li qiegħda taħdem bil-mohbi ma Kostantinu.

Mass: Ghaliex, Ghidli xi haga fuq dan il-misterju!

Galer: Sire, nibda biex nghidlek li Kostantinu fuq l-istandarti tieghu poggja s-salib ta' l-insara, u quddiem dawn l-istandarti qiegħdin jaqghu l-armi minn idejn is-suldati tagħna. Ohrajn jaqghu meġta misterjosament, u dawk li huma nsara kollha qiegħdin jinghaqdu mas-suldati ta' Kostantino.

Mass: Is-saħta tad-demonji taqa' fuqhom! Telf fuq telf!

Galer: Iva Sire, Kostantinu dejjem joqrob ghar-rebħa.

Arjo: Bil-fors li hemm il-qawwa tad-demonji tandem fin-nofs, ghax Kostantinu nuwa protettur ta' l-ins-ara.

Mass: Imma inti Galerjano x'inti tagħmel?

Galer: O Sire, kieku kont hemm fl-aħħar taqbid ta' Rivoli, kienet tassew tal-biza. Id-demm gera bħal xmara mill-igsma tas-suldati tagħna, iz-zwiemel stess għad-dehra tas-salib, bdew jergghu lura mgerrxin u jixthu taht riglejha l-istess kavallieri tagħna. It-telf tagħna kien iwahħax!

Mass: (Bir-rabja). Oh liema rabja!!!! Korneljo, qiegħed tisma'? Hemm bzonn li ~~mxixx~~ naghmu mod! Immorru ahna stess nwasslu lis-suldati u nzidu nies izjed taht l-armi, anki xebbiet jekk ikun hemm bzonn!

Kor: Sire, dak li tiklenda, jsir!

Mass: Inti li tant maħbub mill-poplu imissek tara x'tagħmel.

IT-TIELET XENA.

Mifistofos, Olimpjo u ta' qabel kollha.

Olimp: (Jidhol u dejjem isellem bħal qabel). Awgusto Imperatur, hawn wieħed irid ikellmak, u qal li għandu affarijiet ta' htiega kbira x'jgħidlek.

Mass: Għidlu jgħaddi; f'dan il-waqt kulhadd jista' jiswieli!

Olimp: (Imur u jgib miegħu lil Mifistofos).

Mifist: (Jidhol u jagħmel hafna tislīm sa l-art lil Imperatur).

Kor: (Wahdu). Mifistofos fil-palazz Areo tal-Imperatur; dan il-fatt jinteressani għandu mill-misteri. (Iwarrab).

Mifis: (Mingħajr ma jinduna b'Korneljo). Is-sliem għalik o divin ~~Cesare~~ Cesare. Protettur tal-poplu elett u sid tal-globu universali.

Mass: Hallik minn dawn il-kumplamenti kollha. Fi ftit kien għidli x'giebek għand l-Imperatur?

Mifis: Jiena huwa wieħed mill-ikbar ammiraturi tiegħek O divin Cesare Awgusto!

Mass: Kieku ma gejtix b'din ir-riħa t' inbid fuqek kont nisimgħek! (Itih daqqa ta' sieg). Waadbu il-barra! (Arjo, Kajo u s-suldati jaqbd u f'Mifistofos u jkunu hiġerin bih il-barra).

Mifis: (Jgħajjat kemm jiflah). Sire, l-allat jagħmluk hieni u hieni jekk inti tismagħni. (Is-suldati aktar jimbuttawh il-barra).

Halluni! Halluni! Divin Imperatur ghandi x'nghidlek hwejjeg
kbar fuq l-insara!

Mass: Tajjeb, kellimni fuq l-insara! (Is-suldati ihallu lil Mifistofes)

Mifis: Hekku divin Imperatur! (Ihares ma dwaru). Din ghalik iktar
milli kieku ghibtlek karettun deheb, din l-ittra sraqta minn
idejn il-kap ~~tal-knisja~~ ta' l-insara, biex ingibhielek.

Mass: Jekk tassew tinteressani iktar minn karettun deheb li int ghidtli
sejjer naghtik!

Kor: (Wahdu). L-ittra li gibt jien minn ghand Kostantinu; jaqbili
inwarrabM (Jitlaq baxx, baxx).

Mass: (Jiehu l-ittra u jaqra). X'jiena nara?!

Mifis: X'jidhirlek O divin Imperatur?! U s-suldati riedu jkeccuni l-
barra.

Mass: Kostantinu komplici mal-kap tal-knisja, l-isqof ta' Ruma Melkiad
Melkiade! Galerjano, aqra u ara liema ahbarijiet koroh!

Galer: (Jiehu l-ittra). Kostantinu jinsab ga gewwa Brexxja!

Mass: Ahna Mitlufal! (Jahtaf l-ittra minn idejn Galerjano). Minn hawn
u ftit iehor insibu l-ghadu taghna wara l-bibien ta' Ruma! Hemm
bzonn naraw x'naghmlu!

Galer: U l-pont Melvjo, Sire?

Mass: Ah! Iva! Il-pont Melvjo huwa minsub tajjeb ghal-Kostantinu.
(Lil Mifistofes). Inti taf kif din l-ittra giet f'idejn il-kap
ta' l-insara?

Mifis: Iva, divin Imperatur, giebbielu s-senatur Korneljo gewwa l-
katakombi stess.

Mass: Tradiment! Fejn huwa Korneljo?!

Mifis: U s-suldati riedu jkeccuni! Ah kieku ma kontx jien.

Mass: Iskot int ghax- sejjer nifflagellak! (Is-suldati jaqbdu lil
Mifistofes u jkaxkruh il-barra).

Mifis: (Huma u sejrin bieh). Halluni! Halluni! Kieku ma kontx jien!
Halluni! (Jiehduh il-barra).

Mass: Fejn huwa t-traditur Korneljo?!

Galer: Mewt lix-xewwiexi tal-poplu!

Kajo: Mewt lit-traditur ta' l-Imperu!

Mass: Ah! Iva; u tkun mewt l-iktar kbira! Olimpjo!

Olimp: (Jippresenta ruhu u jsellem). Ghal kmandi tieghek, Sire!

Mass: Ghadu kemm kien hawn Korneljo! Fejn hu?

Olimp: Ftit ilu rajtu hierog mill-atric, Sire!

Mass: Hareg?! Mur bis-suldati u sibuli!

Olimp: Ahfirli Sire, imbaghad x'naghamel jekk il-poplu jdur kontra tieghi?

Mass: Tribun Olimpjo, inti taf xi haga fuq Korneljo? Irridek tghidli kellox.

Olimp: Jiena naf illi Korneljo huwa nistrani u li nofs il-poplu ta' Ruma huwa mieghu, u meta nghid mieghu ifisser ukoll ma Kostanti ghax huma haga wahda.

Mass: U ma tavzanix?! Fittxu aqtghu ras Korneljo u gibuhili quddiemu gewwa bacil. Morru gibu wkoll hawn quddiemu l-kap tal-knisja, il-kap ta' l-insara! Anki jekk ikun hemm bzonn li ccareru d-demm ta' nofs il-poplu ta' Ruma!

Olimp: Tkun servut Sire. (Jitlaq).

Mass: L-infern qam kollu f'daqqa kontra taghna! Galerjano, Kajo u int ukoll Arjo nitlobkom li thalluni mument wahdi, anki l-ghassa imperjali. (Kajo, Galerjano, Arjo u s-suldati johorgu). *Sanctuary of Lent*

IR-RABA XENA.

Massenzjo imbaghad Balziban.

Mass: (Ipoggi rasu bejn idejh fuq il-mejda bhal bniedem iddisprat, il palk jibda jiskura fuq il-blu')

Babzi: (Jitfacca minn wara Giove liebes fantastiku, imur fuq Massenzio u jmissu fuq spalltu).

Mass: (Maqtugh). Min int?!

Balzi: Dan ma jinteressakx wisq, biss nghidlek illi jien habib u ammiratur tieghek.

Mass: Qatt ma rajtek. Minn fejn int gej?

Balzi: Staqsi lis-sajjetti li jferrqu s-shab, u lil vulkani li jriedu d-dinja!

Mass: U xi trid minghandi?

Balzi: O kbir Awgusto ta' Ruma, ghandi nghidlek li jien naf b'kellox. Naf bit-tradiment ta' Korneljo, jien huwa l-akbar ghadu ta' Kostantinu u wisq izjed ta' lisqof ta' Ruma.

Mass: Inti ghadu tagghom?

Balzi: Nixtieq li neqridhom!

Mass: U inti trid?

Balzi: Irrid nissieheb mieghek f'din il-gwerra.

Mass: X'inhuma il-mezzi tieghek?

Balzi: Il-mezzi tieghi huma bosta, izda l-iktar arma qawwiya huma

l-ghawi u l-flus.

Mass: Toghgobni.

Balzi: O kbir Awgusto, anki jien darba kont kbir u issa waqajt irsir; thallix li jigri l-istess haga lilek, ghalix kemm il-darba Kostantinu jirbah huwa jaghmlek irsir tieghu u jsir is-sid ta' Ruma u jaghti setgha l-iktar kbira l-kap ta' l-insara.

Mass: Iva, jiena naf li Kostantinu huwa protettur ta' l-insara,.

Balzi: Mela x'int tistenna li ma toqtolx lil Papa, dak huwa l-ikbar ghadu tieghek, u iktar minn Kostantinu.

Mass: Inti qed titkellem tajjeb.

Balzi: Sa kemm ma jingeridx il-papizmu, Ruma ma tista qatt tiehu r-ruh.

Mass: Qed titkellem divinament.

Balzi: Forsi mill-gurnata li twaqqfet is-setta ta' l-insara mhux din kienet dejjem il-kawza li l-imperu gie mhabbat.

Mass: Verissmu, l-insara u l-kap taghhom kienu dejjem l-ghedewwa ta' Cesare u l-pjaga tas-socjeta.

Balzi: Forsi fi zmien Neruni ma kienux Pawlu ta' Tarso u Pietru segwaci tan-Nazzarenu li riedu jkunu l-allat tal-poplu?

Mass: Izda Neruni hallashom qares.

Balzi: X'jiswa, meta warajjhom gew ohrajn li hadu l-post taghhom biex ixewwxu l-poplu kontra tieghek.

Mass: Il-kliem tieghek qisu hierieg minn fomm l-allat. Ghidli int x'ghandi naghmel?

Balzi: Hemm bzonn li teqred lil Papa darba ghal dejjem qabel ikun tard.

Mass: Ghadni kemm bghatt biex igibuh quddiem halli naghmel haqq minnu!

Balzi: Bravu o kbir Awgusto! Mela issa ibda biex teqred il-btimba u tara kif meta inti toqtol 'l Papa, kif jispicaw ukoll is-segwaci tan-Nazzarenu kollha u gewwa d-dinja ma jifdalx knisja, ma ji jifdalx salib u inqas artal. Ha, ha, haj!....

Mass: Venere ma titkellemx daqsek tajjeb, habib!

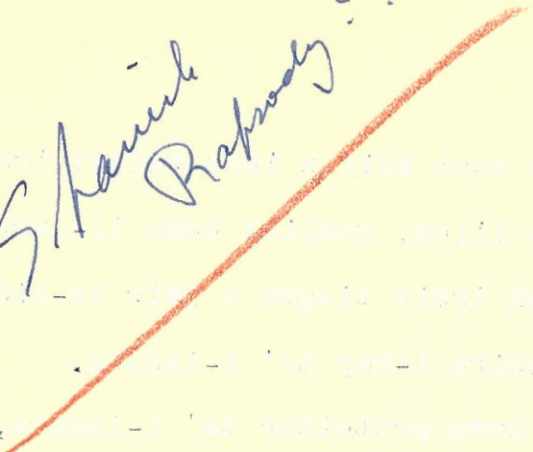
Balzi: Hekku, qed nisma' l-passi fil-bogħod! Ghandhom ikunu gejjin bil-kap ta' l-insara. Jiena jkolli nhalik, imma qabel ma nitlaq xtaqt nghidlek haga, illi ma toqtolx lil isqof ta' Ruma bit-tixrid tad-demmi, ghalix id-demmi tal-martri huwa bhala zerriegha li tnibbet insara ohra.

Mass: Mela kif ghandha tkun il-mewt tieghu?

Balzi: Mewt l-iktar harxa! Ghalqu gewwa habs u hallieh imut bil-guh u bil-ghatx.

Spanish
Rafael

27

Mass: Naccetta dak kollu li tghidli.

Balzi: X'jien nara! Kostantinu rebah battalja ohra! (Donnu qieghed jara). Niezel dejjem iktar lejn Ruma! Is-slaleb ta' l-istandardi tieghu qieghdin jaghmuni, il-granet kif ukoll is-sieghet huma maghdudin ghalik! Fittex ghamel dak li ghandek taghmel, Massenzjo!

Mass: Massenzjo! Imma int min inti; ghidli fl-isem ta' l-allat Venere u Saturnio?

Balzi: (Jaghti daqqa bil-palma t'idu fuq il-hajt u taghmel bhal sajjetta li timla l-hajt kollu dawl; isaffar tisfira tremenda u johrog).

Mass: Venere salvani! (Imur ihares minn fejn hareg Balziban u mal-hajt isib stampata forma t'id sewda). Issa qed nifhem; kien l-ispiritu ta' Balziban! Allat nirringrazzjakom ta' dawn is-suggerimenti. L-istampa ta' din l-id tibqa' fil-palazz tieghi bhala tifkira ta' l-ispiriti tas-sibilli. (Imur ihares). Gej Olimpjo! Halli naraw x'kellu l-hila jaghmel minn Korneljo u mill-kap ta' l-insara.

IL-HAMES XENA.

Klatilde, Arji, Kajo, Galerjano, Melkiade, Olimpjo
suldati u ta' qabel.

Olimp: (Jidhol quddiem). Sire, bit-tahbit kollu taghna ghad ma ~~nk~~ irnixxielniex naqbd u l-Korneljo.

Mass: Nies bla hila!!!

Olimp: Le Sire, ahfirli; ghamilna li stjajna. Dhalna gewwa d-dar tieghu qallibna kull ma hemm u qabel ma tlaqna tajna n-nar kullinkien u qtilna l-mara tieghu!

Mass: Kienet nisranija?

Olimp: Iva Sire, ghax kellha s-salib tan-Nazzarenu mdendel f'ghonqha.

Mass: Bravu! Ghamiltu sewwa! Izda hemm bzonn li tkomplu t-tfittix ghal Korneljo.

Olimp: Erba' skwdrilji tal-milizzja hemm inkarigati biex igibuhulek quddiemek hajj jew mejjet.

Mass: Tajjeb ihallas huwa ta' kulhadd! Imma Olimpjo dak li ~~jintessani~~ jinterssani l-iktar bhal issa huwa l-kap ta' l-insara, Melkiade

Olimp: Sire, malli urejt ix-xewqa tieghek, il-kap ta' l-insara kien ga fil-palazz tieghek mas-suldati, nistenna biss il-kmandi tieghek!

Mass: Il-kap tal-knisja fil-palazz tieghi. Gibuh quddiem!

- Olimp: (Johrog u jerga' jidhol ma erba' suldati izommu lil Melkiade immanettjat. Minn bejn il-kwinti, wiehed f'kull kwinta jiffaccaw l-irjus kurjusi ta' Arjo, Kajo, Galerjano, u Klatilde).
- Mass: (Iqum poggut ma virga tad-deheb f'idu, ghamla ta' bastun, u imur quddiem Melkiade bil-gravita). Igifieri inti tghid li int ~~ixxix~~ il Kristu ta' l-art, hux veru? Is-sommo Pontifice
- Melk: (Bl-akbar hlewwa). Inti stess qieghead tghidu.
- Mass: U jiena min tghid li jien?
- Melk: Kulhadd jaf illi int l-Imperatur ta' Ruma, Sire!
- Mass: U inti qieghead taghmili din il-gwerra biex tiehodli posti hux veru? Kun af li jien huwa is-sommo pontefice ta' Ruma.
- Melk: Jiena, gwerra? Il-maesta tieghek tinsab ingannata bil-bosta.
- Mass: Mela ghaliex is-segwaci tieghek huma kollha kontra tieghi u jobghoduni?
- Melk: Min huwa veru nisrani ma jobghod lil hadd; il-mibghudin huma l-hrief u dawh li jobghodu huma l-ilpup.
- Mass: L-insara ma jobghodu lil hadd? Mela ghaliex tinbew fil-~~katakombi~~ katakombi biex taghmlu l-konguri kontra l-imperatur ragħkom?
- Melk: Sire, int m'intix infurmat tajjeb. Il-katakombi skop wiehed għandhom.....
- Mass: U liema hu?.....
- Melk: Il-katakombi huma l-post ta' talb u tal-karita.
- Mass: Tajjeb inti li fuq din l-art hadt il-post ta' dak Kristu li jghidu li qabel ma qatluh fuq id-salib, għamel hafna mirakbi; għamilli miraklu u nemmen fid-dutrina tieghek.
- Melk: Gesu qal li: " Il-hwejjeg qaddisa m'għandhomx jinataw f'halq il-klieb".
- Mass: Qis ~~ix~~ il-kliem tieghek! (Jaghtih daqqa ta' virga fuq rasu). Ghaliex id-dutrina ma tghallmuhix quddiem kulhadd, u tmorru fil-katakombi?
- Melk: L-istorja ta' ~~ixxxx~~ martri bil-miljuni u l-istess persekuzjoni tieghek jaghtuk risposta.
- Galer: (Johrog jigri u jaghtih daqqa ta' harta lil Melkiade). Biex titghallim kif titkellim ma l-Imperatur tieghek!
- Klat: (Tohrog ukoll tigri minn bejn il-kwinti). Galerjano! Massenzjo Dan il-bniedem ma jixraqlux dan it-tmaqdir!
- Mass: Klotilde iskot f'għieh l-allat!

- Melk: Min bil-harta jaghti lil dak li jirrapresenta lil Kristu ta' fuq l-art, bil-harta jsib min jaghtih. Dak id-driegh li inti bih sawwat lil Isqof ta' Ruma ma jinzilx mieghek fil-qabar, u ghad isawwtek fil-gurnata tal-haqq.
- Mass: Inti qieghed tidghaj!
- Arja: (Jidhol ukoll). Inti qieghed tipprofana l-qawwa ta' l-allat taghna.
- Kajo: (Johrog minn bejn il-kwinti). Int jisthoqqlok il-mewt!
- Melk: Meta n-nisrani jaghmel id-dmir tieghu, ghalih il-mewt hija ta' ferh!
- Mass: Inti tkun lahhar isqof ta' Ruma, ghallex Papa u Imperatur gewwa Ruma ma jistghux joqghadu flimkien u tkun harxa l-mewt tieghek.
- Melk: Sire, jekk inti toqtol lili, l-knisja tibqa' hajja, tixxerred mad-dinja kollha u tibqa' ssalva lil bniedmin sa l-ahhar tassakbli.
- Galer: (Jersaq ma genb Massenzjo). Sire, nibza li l-mewt tal-kap tal-knisja tista' sservi biex iktar ixxewwex l-insara 'l insara kontra tieghek u jinghaqdu ma Kostantinu iktar minn qabel.
- Mass: Sewwa qieghed tghid, imma jien ghandi ghalih mewt specjali.... (Dejjem lil Melkiade b'dahqa satanika). Intant smajt li inti taghmel hafna mirakli u ma kellekx ~~xxghax~~ hila taghmel wiehed quddiem! Ah! Ah! Ah! (Melkiade jibqa' sieket u jhares harsa ta' hlewwa fuq Klotilde).
- Klot: X'inhu li qieghda nara?! Mill-ghajnejn ta' dan il-bniedem hergin bhal raggi bl-ikbar dija! (Tmur tinxthet gharkubtejjha ma genb Melkiade). Massenzjo zomm il-kundanna ta' dan il-bniedem, dan mhux hati tal-mewt.
- Mass: Klotilde dbieghed minn dak il-bniedem dak huwa miktub mad-demon demonju. Smajt illi bis-sahha ta' l-ispiritu nfernali rxoxta sahansitra lil mejtin.
- Klot: Minn ghajnejh hiergin raggi, bhal dawl qawwi.
- Mass: Klotilde mur, il-fjuri tal-gnien qieghdin jistennewt.
- Klot: Massenzjo tini kelma li ma tahqarx lil dan il-bniedem u wisq iktar li ma toqtlux!
- Mass: Klotilde ggalnix inkun ahrax mieghek, idhol fib-mexxijsa tieghek
- Klot: Ah! Ma niflahx nara lil dak il-bniedem ibati! (Hija u hierga

taghti harsa l-iktar lil Melkiade li fiha hemm is-sinjal tal-konversjoni , tghatti wiccha u titlaq).

Melk: (Jagħmel is-sinjal tas-salib minn fejn harget Klötilde). Sire, ridt tara l-miraklu? Hekku, fl-Imperatrici martek nize l-Ispirtu t'Alla fuqha u hija kkonvertiet għall-Kristjanezmu.

Mass: X'inti tghid, mishut?!

Melk: Iva, martek marret tkisser l-idoli kollha tal-kamra tagħha! Nizgurak jiena.

Mass: Hazin ikun għaliha jekk qatt tagħmel dan!!!

Arjo: Oh! Liema half!

Kajo: Impustur nisrani! (Jaqqad il-penn).

Galer: Warrab minn quddiem l-ghajnejn tagħna!

Mass: (Imur bil-herra fuq Melkiade). Jekk qatt marti giet ippessata mis-sharijiet xg tieghek, ma jkunx hemm turment li jien ma nghaddikx minnu!

Melk: Il-mewt tan-nar, il-hadid mikwi, ix-xwabel, it-taqtigh tat-tigri huwa haga ta' kull jum għall-insara, imma xejn tahseb li lilna ibezzghu quddiem is-saltna t'Alla!

Mass: (Jaqqad lil Melkiade minn spalltu). Għadni m'ghidtlekx kollox: tridx forsi tichad li int u Korneljo m'intomx miftiehma ma Kostantinu biex jigi jieh u l-Ruma?

Melk: Miftieħmin le, imma jekk qatt ikun għal-gid.....

Mass: Ara tagħraf x din l-ittra?

Melk: Iva, din bagħthieli Kostantinu!

Mass: U tghid li m'intix miftieħem?!

Galer: Sire, qatt ma rajtek tiehu daws il-lum sabar bhal ma qiegħed tiehu ma dah il-bniedem.

Kajo: Izzejjed qiegħed jagħmel.

Arja: Ma naf x kif l-allat jissaportu!

Mass: (Lil Melkiade). Din hija l-ahhar kelma li jien ser nghidlek: inti tirrinunzja u tabbanduna darba għal-dejjem din is-setta ta' l-insara u tibda biex tixhed minn issa stess l-incens l-allat tagħna jew trid ittemm il-hajja tieghek qalb l-iktar hruxija? (Imur ihares mill-gallarija). Ara wara l-bieb tal-palazz hemm folla kbira ta' nies qiegħda tistenna x-xorti tieghek....

Melk: Is-sema u l-art jintemmu imma kelma milli qal Kristu ma tintemmx.

Mass: Jiena ga hrigt degriet biex jingħalqu l-knejjes kollha ta' l-

insara li kont ftahtilkom u hlif li dixxiplu wiehed tan-~~Nazz~~
Nazzaren ma jibqax fuq wicc din l-art u li l-Isem ta' Gesu'
jintesa ghal-kollox.

Melk: Dak li jintaghamel mis-sema l-ebda bniedem m'ghandu setgha
fuqu.

Kajo: (Johrog ix-xabla u jkun ser inizzilha fuq ras Melkiade). Melk-
iade jgholli idu lejn is-sema u b'ghageb ta' kulhadd Kajo
jinstabat mejjet fl-art).

Arjo: (Imur jigri fuq Kajo). Numi! Il-princep Kajo mejjet!

Mass: Mejjet? Jien ghidtilkom li dan huwa miktub mad-demonju! Din x
l-ahbar sejja tixghel 'l Ruma bhal huggiega nar!

Galer: Sire, ahfirli, imma x'int tistenna li ma tifflagellax lil dan
il-bniedem qattiel?!

Melk: Il-princep m'hux mejjet imma Alla hadlu d-dawl t'ghajnejh.

Kajo: (Jitharrek).

Mass: Olimpjo! (Kajo iqum joghrok ghajnejh). /

Olimp: (Jippresenta ruhu). Sire!

Mass: Igbor kemm issib insara u fl-inkien mal-kap taghhom ghalaqhom
fil-habs halli ^{hom sahemmn} hemm imutu bil-guh u bil-ghatx.

Olimp: Tkun servut.

barra: "Viva Kostantino! Kostantino ma jintrebahx!" (Hsejjes ta' poplu
minn barra).

Galer: Isma' Sire, din hija l-ghajta ta' l-insara anki fil-kamp tal-
battalja!

Mass: Tajjeb, issa nurikom. Galerjano, din id-darba l-imperam stess
jigi biex jiggielied kontra Kostantino u wara li nkantaw l-innu
tar-rebha l-irjus ta' l-ghedewwa nidhlu bihom trijenfalment
gewwa Ruma mwahhlin fl-istandarti taghna! Olimpjo ghamel dak
ghidtlek u malajr.

Olimp: Tkun servut o kbir Augusto ta' Ruma. (Jaghamel sinjal lis-suldati,
is-suldati jaqbd u lil Melkiade) ~~mxkkkkkixikunxxkxkixkix~~

barra: Mewt lit-tirann! Viva Kostantino!

(Tinghalaq il-purtiera)
TMIEM TAT-TIENI ATT.

Feb 1944

Tantani II

1st half.

(Fil-habs go kastell. Melkiade mixhut ghal-qiegħa ta' l-art
rieqed fuq it-tiben, l-hawn u l-hemm bejn il-kwinti xi sitt
insara rieqdin ukoll fl-art. Korneljo ma jistaax jorqod
qiegħed fuq gebra mhasseb, Kassjo jippassigga fil-fond tax-
xena
~~isa~~ u Aronne ma genb Melkiade, kollha marbutin bil-ktajjen)

L-EWWEL XENA.

Melkiade, Korneljo, Aronne, Kassjo insara imbagħad
l-ispirtu ta' Benjamin.

Kass: Halli naraw kemm sejr in ~~indum~~ indumu nieħdu sabar b'dawn lill-
mishutin ta' insara. Il-guh u l-ghatx għadu ma qeridhomx,
izda ma ntihomx hajja s'ghada fil-ghadu. Il-gwerra ftit ~~taxx~~
tagħtina hjiel ta' rebħa, għaliex Massenzjo qiegħed jitlef
kuljum u Kostantinu joqrob dejjem lejn Ruma, imma sa kemm
Kostantinu jilħaq jieħu 'l Ruma, il-kap tal-knisja bis-segwaci
tiegħu kollha jkunu ilhom midfunin. (Jidħaq). Halli jigi
Kostantinu jehlishom. Ha, ha, haji! (U b'din id-dahqa satanika
jidħol bejn il-kwinti). (L-insara ma jagħtu ebda sinjal ta' hajja)

Kor: ²⁷ (Li sema' l-kliem ta' Kassjo). Qlub ta' tigril din il-~~xendettax~~
large mohqrija kollha lill-insara li ma humiex kapaci klief jagħmlu
jagħmlu biss gid lil kulhadd! U int Massenzjo sa fejn tasal
il-qilla tiegħek! Ma kienx bizzejjed it-tixrid tad-demmi t'ibni
Benjamin? U wkoll lil marti? Imma jiena zgur li qed igawdu
lill-Alla fil-genna u għalhekk għandi tassew biex inkun ferħan!
Għamilt minn kollox sabiex nahrab mill-kefrija ta' Massenzjo
u l-qattiela ta' ma dwaru biex immur ningħaqad ma Kostantino
għal fidwa tal-helsien ta' Ruma, imma kienet il-vilta ta' wahda
mara spiġa li weqqgħetni taħt id-dwiefer tal-pretorjani u flim-
kien mac-ckeġken ibni Aronne u ma dan il-qaddis Melkiade ninsabu
magħluqin geww dan il-habs fl-ahrax agonija ta' l-ghatx u l-guh!
(Imur iħares fuq Melkiade). Hares fejn jinsab il-kap tal-knisja
universali, il-missier qaddis ta' l-insara kollha, ir-re tar-~~reġ~~
reġiet kollha li jemmu li jemmu fil-kelma t'Alla, dak li jix-
q raqlu qiegħed fuq it-tron tad-deheb, fl-isbah palazzi, jinsab
rieqed għal-qiegħa ta' l-art fuq ftit tiben u oġonizzat bil-ghatx
u l-guh, bħala wieħed qattiel gewwa l-habs. Min jaf liema sejra

tkun ix-xerti taghna?! (Imur ihares minn fejn hareg Kassjo).
 Il-ghassies dennu mar jorqed ukoll; kieku nahrab u mqar jir-
 nexxili mmur fuq l-ghajn u ngib ftit ilma, imqar kemm jixrob
 biss ic-ckejen Aronne u l-Vigarju ta' Kristu! (Imur biex ja-
hreg mix-xellug u f'daqqa wahda il-palk jintela bid-diya,
Korneljo jinzel gharkubtejh u jibqa' skantat ihares).

ispiritu
 a' Benja:

Mahbub missier tieghi!

Kor: Ikun qatt veru? Benjamin?! (Iqum ua jmur biex imissu).

Benja: Missier, qabel ma tinhasel bid-demm tal-martirju ~~xxxxix~~ ma
 intix denn li tmissni.

Kor: Bid-demm tal-Martirju?!

Benja: Iva, din il-palma u din il-kutuna l-Mulej baghthom ghalik.

Kor: Ah! Kollox qiegħed nifhem! Inti qiegħed fid-dgawdija tal-genna!

Benja: Iva missier u waslet ukoll is-siegħa tiegħek. Qiegħed nisma'
 ga l-passi ta' dawk li għandhom jaqtghulek rasek!

Kor: Oh! x'inhu qatt li qiegħed nisma'?!

Benja: Iridu minnek is-sema!

Kor: (Jinzel gharkubtejh). Tintagħmel fija r-rieda t'Alla!

Benja: Alla laqgħa r-rieda tiegħek. Hekku missier waslu, jien qed
 narahom f'dan il-waqt tal-biza! Itlob lil Gesu jghinek.

Kor: O ibni kemm inti sabih. Xi fwieħa tal-genna hierga minnek! Iva
 jiena għall-imhabba ta' Gesu li miet għalina fuq is-salib nilqa'
 bil-ferħ il-martirju!

Benja: Nistenniek fl-imkien mal-martri! Għamel il-hila! (Jghib).

Kor: (Ibus minn fejn hareg Benjamin u jibqa' gharkubtejh). Mulej
 Alla tieghi! U f'ersi l-hila tonqosni?! O Gesu'Nazzarenu, f'idejk
 nerħi l-ispiritu debboli tieghi, ghini int sa l-aħħar minuta!...
(Jibqa' gharkubtejh jahbi wiccu bejn idejh, u fil-hin jinfetħ
il-bieb tal-habs).

IT-TIENI XENA.

Mifistofos, Kassjo, bojja, Olimpjo, u zewg suldati
 pretorjani u ta' qabel.

Mifis: (Jidhul-l-ejwel wieħed bit-torca f'idu mixghula, warajh Olimjo,
zewg suldati u l-bojja bil-mannara fuq spallejh. Mifistofos imur
fuq Korneljo u bit-torca idawwal il-wicc safrani ta' Korneljo.
Iz-zewg suldati bla kliem xejn jaqbd u lil Korneljo u jgajjmuh
bil-wieqfa).

Trees

Kor: (Meta jilmah lil Mifistofos). Mifistofos?!

Mifis: Sinjur!

Kor: Fhimi kollox Mifistofos; int huwa guida iehor!

Mifis: (B'Att ta' protesta). Sinjur!

Kor: Bnidiem iddisgrazzjat! (Mifistofos jinheba). (Korneljo jmur fuq Melkiade li jkun ghadu rieqed, jaqbadlu idu, ibusha u jghannaqa ma qalbu).

Melk: (Jistembah maqtugh). Dan x'ifisser?! Korneljo?

Kor: Missier qaddis tieghi, is-siegħa tieghi waslet!

Melk: Fissirli!

Kor: Ibni stess ftit ilu qalb dija l-iktar kbira gie habbarli l-martirju.

Melk: Ibnek Benjamin l-ewwel martri tal-helsien ta' Ruma?!

Olimp: Tghidhx hmerijiet, iva s-senatur Korneljo huwa msieheb ma Kostantinu u xewwiexi tal-poplu Ruman, gie mil-pretorju kkundannat għal-qtiġ ir-ras.

Kor: (Lil Olimpjo). Qtajtuh ~~xewqitkom~~ xewqitkom fl-ahhar.

Melk: (Igum u jmur ihaddan lil Korneljo). Nitlobkom tagħtu lili wkoll l-istess korti tal-martirju!

Olimp: Le, O Sommo Pontifice, il-kundanna tiegħek giet maqtughha mill-Imperatur stess u hija dik li għandek tmut irqieq irqieq bil-ghate u bil-guh mas-segwaci kollha tiegħek. (Is-suldati jfirdu lil Melkiade minn Korneljo).

Melk: Ibni Korneljo għamel il-hila, mur hdejn ibnek u martek għal-palma tal-martirju! Il-biebien tas-sema huma miftuhin għalik; il-Vigarju ta' Kristu jkun miegħek bl-ispirtu tiegħu! Ikun hawn qed jitlob għalik. (Jerga' jmur fuq jghannqu u jbusu. Is-suldati jergghu jifirduhom bil-herra).

Kor: Missier qaddis berikni!

Melk: Kun imbierek ibni. (Ibierku).

Kor: (Jiskappa minn idejn is-suldati u jmur jinxtehed fuq Aronne li huwa rieqed fil-fond). Mahbub Aronna tieghi, inti rieqed ir-raqda ta' l-innocenza, imma meta tqum missierek ma jkunx jista' jagħtik il-bews ta' mhabba, inti m'għandek lil hadd iżjed fid-dinja! (Ibusu kemm jiflah u jxerred hafna dmugh. Is-suldati jaqbadu lil Korneljo u jkunu hiernin bih). Missier qaddis tieghi nafdalek f'idejk l-uniku iben tieghi Aronne!

Melk: (Imbikki wkoll). Halli f'ifejja! Ahseb issa fil-kawza tieghek.
 Kor: Addio!
 Melk: Addio! (Is-suldati johorgu b'Korneljo, u warajjhom il-bojja,
Oлимпjo, u fl-ahhar Mifistofos bit-torca u Kassjo).

IT-TIELET XENA.

Melkiade, Aronne u Insara.

Melk: (Li kien ghadu gharkubtejh jimxi bil-harsa tieghu wara Korneljo
sa kemm hargu bih). Mulejja ghalieh il qawwa lil Kornelju sabiex
 ikun jiflah ghal dan l-ahrax martirju! Ma kont qatt nobsor illi
 l-opera ta' qalila ta' Mifistofos sejra ggib din il hsara ~~Kollha~~
 kollha! Alla jicconvertieh u jghatieh hajja twila..... (Ikum)
 Ma dan il-giuh u dan il-ghate kifer wisk aktar mill martirju
 tad-demmi! Almenu li kont nista nisqihom id-dmuh t-ghajnejja!
(Ihares bejn il-quinti) Ma ankas demgha biex nibki ma baqali!
 Kemm hja haga kerra li tmut bil-giuh u bil-ghate! (Dejjem lejn
il-quinti) L-irqatt biss huwa 'l konfort tahhom. U lil dan ic-
 ckejken x'ser nghejdlu meta kkum u ~~ist~~stasqini ghal missieru?
(Instema min barra'l kant ta l-Angli) X'inhwa dan il kant?
(Ghajjat ta Mifistofos minn gewwa)

IR-RABA XENA.

Mifistofos u ta' Qabel.

Mifis: (Jdhol jigri bhal wiheh mignun jddisprat) Ah! Giuda! Aktar
 min Giuda!
 Melk: Mifistofos ikkonvserti u Alla jahfirlek!
 Mifis: Le ma hinniex denn! Le jiena Giuda!
 Melk: Jtlob mahfra l-Alla tad-deni kollu li ghamilt u jiena nerga
 naghmdek anke bid-demmi tieghi stess!
 Mifis: Jiena mitluf, indannat! Kristu; x'inhwa qatt li jiena ghamilt
 b-idejja!?!
 Melk: Ghejdli, ghaedli; ara vvelja inti wassalna f'dan l-sstat ta
 dbattja, jiena bhala missier l-aktar mahbub nahfirlek!
 Mifis: Dik ir-ras malli 'l bojja ta' ddaqqa u nnfidet mill-gisem ta'
 Korneljo u nnstaptet fl-art, daww l-ghajnein tieghu baqhuaw
 jharsu lejja donnhom iridu jhedduni u jikkundanawni ghall infern
 imbghad mill-gholli tas-Sema nnstema kant li ghalieh sahsitra
 il bojja u ssuldati bezaw u telqu jigru mmwerwrin! u hallew il
 habs.

habs.

Melk: Dak kien il-kant tal-Martri li xerdu demmhom taht l-Imperu ~~u~~ Ruman.

Mifis: Iva, u jiena huwa 'l hati, it-traditur! Hagrani, salbuni, u oqtluni ghaliex jiena tghammat biex ningannak Santita', jiena kont lis-spjia tal-pretorju, id-demm ta' l-innocenti qed jghajjt haqq minni u mill-generazzjoni tieghi kollha! Salbuni; oqtluni!

Melk: Mifistofos, il-hniena t'Alla hia akbar mid-delitti tieghek! ikkonverti!

Mifis: Le, jiena mitluf! ~~X~~'jiena nahra? (Jeffissa post) Kemm spirti .. u l-art qeda taqbad..... Xmajjar tad-demm!...Ha!...ha!...haj!... Nies ixtiru u nnstabtu mal-blat! Ix-xmajjar tad-demm qiegħdin jebelghu l-art. In-nar qiegħed imiss mas-sema! Ha! ha! haj!.... Giuda! Giuda!..... Ha! ha! haj!..... (Ub-dinid-dahqa jitlaq ~~ix~~ jigri min fejn dakal u jhalli l-bieb miftuh) Ix-xmara Tevere' tkun il-qabar tieghi.

Melk: Imsejken Mifistofos, tilef ir-raguni! (Jindunha ~~li~~ l-bieb ikun miftuh) Oh! il-bieb tal-habs miftuh! (Imur ihares mill-bieb) Majidher hatt! inqajjem lil kulhadd u nehodhom fuq l-ghajn ~~xx~~-jix-xorbu. Iva! O liema ferh sejr in jircivu l-ulied mahbubin tieghi wara hames tijjem bil-ghattc. (Imur bejn il-qwinti u ~~il-qwinti~~ jagħmel finta li qiegħed itkellem ma linsara riegħda) Noto, Stefano, Tarcisio, Orazio kumu ~~malajr~~ malajr halli mmorru nixorbu Il bieb tal-habs huwa miftuh! Noto! (Dejjem min bejn il-qwinti imiss lil wieħed) Imma veru? Huwa kisah silg! (Imur imiss lil kulhadd barra minn Aronne li qiegħed fuq il-paik fejn ididher) O Alla tal-hniena huma lkoll mejta. (Imur bejn ~~il-qwinti~~ tan-naha l-oħra) Anke dawk ta' hemm gew mejjt in ukoll! Mahbubin ta qalbi! Huma raqdu/~~ir~~-raqda tal-akbar martirju. (Iberikom) Uliedi anke għalikom spicċa il-wied tad-dmugh u tinsabu fil-lista tal-beati. Izda c-ckejken Aronne! (Imur jaqbad id Aronne).

Aronn: (Jistenbah bi tbatija). O gibtuh l-ilma?

Kwlk: Din hija grazzja tassew! Jiena u c-ckejken Aronne biss għadna Hajjin! Aronne c-ckejken tiegħi għandek il-ghate hux veru?!

Aronne: Hafna, hafna!

Melk: Issa nixorbu tibzax.

- Aronn: U missieri fejn huwa ?
- Melk: Missierek telaq ghal viagg twil !.....
- Aronn: Irnexxilu jahrab mill-habs ?
- Melk: Le mhux harab, imma tawh il-helsien ghall dejjem!Helsien li mghandhux tmiem.
- Aronn: Missier qaddis inti qiegħed tibki, għeidli dan x'ifisser?F
- Melk: Ibni !(Jghanqu mieghu)
- Aronn: Qatluh sgur lil missieri?!
- Melk: Missierek qiegħed f'pōst taġġeb. Nahsbu issa għalik.
- Aronn: Iva, jien issa hlomt li gew jiehdu lil missieri għal mewt.
- Melk: Il holma tiegħek kienet vera,ibni!
- Aronn: O helu Gesu',jiena issa wahdi fid-dinja!
- Melk: Le ibni Aronne għad fadallek lili! (Jghanqu)
- Aronn: Iva nnti huwa l-missier tiegħi u dawk l-Insara l-ohrajn ~~xxx~~ huma huti.
- Melk: Anke dawk ibni, il-ghate kien il-martirjutahom, u jinsabu ilkoll mejtin.
- Aronn: Mejtin? Hagħal-dbazza !(Emur iħares lejn il-qwinti)
- Melk: Le,ibni dawk l-erwieħ tahom kollha ittajru lejn is-sema, M'intix ix-xomm ir-rieħa tal-ward u ta' gilji li ħierga minn gisimhom ?
- Aronn: Iva santita', il-habs donnu nnbidel fi' gnien mimli bil-fiuri
- Melk: Huma raqdu r-raqda tal-beati. L-koll qegħedin igawdu fil-Genna ma missierek, m-ommok u huk Benjamin.
- Aronn: Anke lili l-ghate sejjer jehodni fejn missieri ?
- Melk: Le, ara l-bieb tal-habs huwa miftuħ u ma jidher hadd,imxihalli nixorbu !(Huma u herġin jintaqaw ma Balziban fil-bieb illi jinpedilhom il-pass)

IL-Hames Xena.

Balziban, Melkiade uAronne

- Balz: (Liebes mant twiel iswied jidhol minn bieb, jgħolli idu u jipedixxi il pass lil Melkiade) Jqaf hemm.
- Melk: Tlifna kull tghama !
- Aronn: Jiena dal-waqt im-mut!(Jaqa għaxi fl'art)-
- Balz: Sommo Pontofice !
- Melk: Nista naf minn int ?
- Balz: Jiena huwa wieħed mill kbarat ta' Ruma, gejt inkarigat mill-

Imperatur Massenzio b'missioni l-aktar kbira.

Melk: Xi tkun dina l-missioni tieghak?

Balz: L-nohorgok minn dan il-habs tieghek; insalvak.

Melk: O liema ferh, ma nafx kif naqbad nirringrazziak! Nobli Sinjur, mela tridx jekk jogbok iggibli qatra ilma mmqar blex inxarrab ~~q~~ daqxejn ix-xuftejn ta' dan it-~~ta~~jjel li qiegħed jiggielet mall mwet bin-nixfa ta' l-ghate.

Balz: Iva, jiena naf illi dawn huma kollha vittimi ta' l-ghate u l-guh, (Juri b'Vidu lejn il-qwinti) u minn sigħa ohra tiddependi il-hajja tieghak u ta' dan ittifel, izda jiddispiacini illi ma nistax naqdik hares kemm il ghajn ta l-ilma kif hija mmdawra bis-suldati.

Melk: Ma kif kabel ma kienx hemm suldati?

Balz: Għandek tkun taf illi dan huwa ~~l-aktar~~ ^{waqt} l-aktar tal -biża għal Ruma; Ruma qiegħda tistenna hwejjeg kbar u kulhadd ghajjneih fuq il kap tal-Knisja x'sejjer jigri minnek minn hawn u ftit jehor

Melk: X'jista jgri aktar milli naqa u nmut ?!

Balz: Din l-ahbari kulhadd qiegħed jistenna; imma jiena għan-nom ta' Massenzjo gejt nifrixlek pjan l-aktar sabieh li bieh tirbah mhux biss il-helsien imma tkun is-sid ta' kull ma tixtieq.

Melk: Il-helsien! Inkun ukoll is-sid tal-knisja li huwa għalaqli?

Balzi: Tax' kull ma titolbu, basta inti tagħnek dak li sejjer ngħidlek...

Melk: Nisinghek!.....

Balzi: Jiena naf illi inti bil-bosta għaref u qawwi u għalhekk u inti bil-gherf tieghek tista' tagħmel rebhiet ikbar.

Melk: Rebhiet kbar? L-erwieh biss għal-knisja ta' Kristu huma r-rebhiet tieghi.

Balzi: Iva l-erwieh, imma kun af illi inti tinsab ingannat, għaliex Kristu il-knisja, il-Vangelu huma kollha hwejjeg inventati minn tnax il-sajjed injoranti u għalhekk inti kap tal-hrejjef u tad-utrina fa falza.

Melk: Sinjur, fik jghammar l-ispirtu hazin. Il-knisja kattolka hija l-opra t'Alla u Kristu huwa dak li qabel ma miet, halla il-kap tal-knisja rappresentat tal-persuna Divina tieghu.

Balzi: Isma' minni, int għaref u għandek is-setgħa li tista' twaqqaf knisja ohra kontra Kristu u tigbed id-dinja kollha mieghek, u allura inti tkun tista' tigbed fuqek l-ammirazzjoni ta' l-Awguŕsto

Massenzjo u wkoll tal-kbarat ta' Ruma jkunu kollha mieghek biex ikabbru din is-setta gaida kontra Kristu, u tara kif ma tibqax ippersegwitat.

Melk: (B'sollenita). Inti m'intix bniedem! Erga' lura Satana, ~~abiegh~~ abieghed ja Satana! Dbieghed minni!

Aronn: (Qisu mejjet). Ma niflahx izjed! Tuni ftit ilma!

Melk: Ibni, l-ghajnuna t'Alla biss trid tkun ghalina!

Balzi: Hares, dak it-tifel sejjer imut htija tieghek ghax ma tridx tisma' minni u ghalhekk intom tinsabu taht is-setgħa tiegħi, minni tiddependi l-hajja u l-mewt tagħkom, ghax minn hawn zgur li ma tchorgux. Għamel dak li għidtlek u jkollkom ilma u kull għa li tixtiequ. (Jidher bejn il-kwinti). Hares lejn Ruma kemm fija rikkezzi, dik tkun tieghek.

Melk: Mhux bil-hobz biss jghix il-bniedem; jekk Alla jrid izommna hajjin għal finijiet Divini Tiegħu. Huwa jista jagħmel mirakli magħna u jtina kull għajnuna. Satana, fl'Isem tan-Nazzarenu itlaq! (Jagħmel is-sinjal tas-salib).

Balzi: (Għal din il-kelma jikexkex u jmur jaqbaa lil Aronne u lil Melk) Iskot, minn hawn hajj ma tchrog zgur! (Fil-hin jinstema' ghajjat ta' ferh minn gewwa). "Vittorja! Vittorja! Viva s-Salvatur! Viva l-helsien ta' Ruma! Viva Kostantinu r-rebbieh!"

Melk: Dan l-ghajjat ta' ferh! Kostantinu rebbieh?! Għamel il-hila Aronne ftit minuti ohra! jiena ga qieghed inhoss il-qawwa li kelliqabel (Imur jikkonforta lil Aronne).

Balzi: Sahta ta' l-ispiriti infernali kollha! Kostantinu dahal gewwa Ruma, rebhat il-knisja u jiena tlift l-ikbar glieda! Addio persekuzjoni! (Balziban imur biex jifga lil Papa; hawn jidher San Mikiel bis-sejf tan-nar, Balziban jitlaq lil Papa.). (Jinstema' kant korali minn gewwa ta' ferh jew marc bil-banda dejjem joqrob sa kemma jinzal is-siparju).

Melk: (Barra minnu n-nifsu bil-ferh). Satana, qieghed tisma', id-dakka regghet deheret fuq wicc l-insara! Nekku s-salib għaddej rebbieh minn Ruma! Għalxejn inti tithabat għaliex Kristu isaltan fuqek sa l-ahhar.

Balzi: (Imur ihares mill-bieb). Disperazzjoni! Is-salib f'idejn Kaza Kostantinu riesaq l-hawn! Gej biex jgħid lil Papa mill-habs.

Slaleb bl-eluf f'idejn is-suldati! Ruma saret* huggiega ta' slaleb! Forzi iktar m'ghandix, s-slaleb sejjrin jordmuni tantham (Jittlaq).

Melk: Nizzikhajr Mulej. (Imur ma genb Aronne, jerfighu u jiehd u fejn il-bieb). Ckejken Aronne, ghamel il-hila, hares kemm nies ixejjru l-bnadar! Hares liema sbuhija ta' lbies! Kemm suldati u kemm standarti bis-slaleb fuqhom! (Jgholli idu u jbierek).

Aronn: Min huwa dak li miexi bil-kuruna tar-rand f'rasu?

Melk: (Izomm dejjem lil Aronne). Dak huwa l-Imperatur Kostantinu. Waslet ix-xemx tal-paci u tal-helsien. (Jgholli idu u jbierek).

Aronn: Santita', issa jkolliha ilma x'nixorbu?

Melk: Iva ibni, jkolliha kull ma nixtiequ! Ah, kieku kien ghadu hajj missierek u dawn uliedi $\frac{1}{2}$ insara halli kienu jaqsmu magħna l-l-ferh!!

Aronn: Huma mietu għal-helsien ta' Ruma.

L-AHHAR XENA.

Ewsebjo u zewg suldati u ta' qabel.

Ewseb: (Jidhol b'zewg suldati mieghu u jmur jinxtehet gharkubtejh quddiem Melkiade). Santita', grazzi ~~taxxxkaxx~~ lil hanin Alla li lhaqtek haj! Hekku l-iben tieghek, l-isqof Ewsebjo ta' ~~Cesarea~~ Cesarea fl-isem ta' l-Awusto Imperatur Kostantinu, gejt bhala ambaxxatur biex nehilsek! (Is-suldati jhollu l-ktajjen lil Melk Ewsebjo ibus riglejn il-Papa). L-Imperatur qiegħed hawn jisten-niek mal-poplu.

Melk: Ibni l-ghaziz! (Jghannqu mieghu). Hawn jien lest biex nghannaq lil Kostantinu ma' qalbi, imma qabel xejn nitolbok tagħtini itit ilma. (Melkiade jaqa' ghaxi f'idejn Ewsebjo; u Aronne jaqa' fl-art. Wieħed mis-suldati jmur jerfa' lil Aronne).

Ewseb: Suldati, ilma malajr! (Suldat johrog jigri u jidhol malajr il-ilma

Aronn: Ilma! Ilma! Jien qed immut bil-ghate! (Is-suldat imur biex jisqi lil Papa).

Melk: (Bi sforz kbir). l-ewwel lit-tifel! (Suldat jisqi lil Aronne, imbagħad lil Melkiade. Il-muzka qorbot sewwa qalb l-ghajjat ta' ferh jinstama' $\frac{1}{2}$. Viva l-Papa tal-paci! Viva Ruma ta' Kostantinu! Viva l-kap tal-knisja. Bil-mod il-mod jingħalaq is-siparju).

Sanctus

IR-RABA' ATT.DAWL ABJAD.

Fuq il-Kampidoljo. Gholja kollha fjuri li minna tidher
l-abitazzjoni kollha ta' Ruma. Fil-genb hemm lest it-tron
ghall-inkoronazzjoni tal-Papa u fin-nofs hemm artal fejn
ghandu jigi mwaqqaf is-salib. Fuq l-artal hemm kull ma
jinhrieg ghal-magħaudiya, u anki xi fjuri. Bi-nhar ma nzul
ix-xemx).

L-EWWEL XENA.

Zewg Djakoni.

1 Djak: (Ghandu f'idejh it-trerenju tal-Papa kollu deheb u djamanti).

Is-sema jhallas ix-xogħol tagħna! Hdimna l-lejl kollu, imma
 nistghu ngħidu li kollox lest għall-magħaudiya ta' Kostantinu
 u l-inkoronazzjoni tal-Papa. Dan it-trerenju miksi bid-deheb u
 bil-hagar prezzjus hadmitu l-principessa nisraniya Agnese li
 kienet wegħditu kemm il-darba jigi l-Papa meħlus mill-habs
 bir-rebħa ta' Kostantinu u l-kappa li għandi fuqu l-Papa kienet
 merfugħha għand familja oħra nisraniya.

2 Djak: Il-Papa Melkiade huwa l-veru bniedem qaddis; is-sema tah id-
 don tal-profezija, is-setgħa li jagħmel il-mirakli u għalhekk
 qatt n'huwa bizzewġed dak li mahmlu miegħu.

1 Djak: Kemm ahna tassew ix-xortjati li ngħixu ma genb qaddis.

2 Djak: Malli l-Imperatur Kostantinu dahal rebbieħ gewwa Ruma, l-ewwel
 nsieħ tiegħu kien li l-kap suprem tal-knisja universali jehilsu
 mill-habs u jerga jgħollih fid-dinjita tiegħu.

1 Djak: Tliet ijiem biss għadhom għaddew mindu Kostantinu rebħ il-~~xmira~~
 kbira vittorja u li Ruma helset mil-kiefer tagħha Massenzjo,
 izda haga tal-ghageb, anki s-sema ta' Ruma pagana jidher iktar
 sabih, anki x-xemx u l-ajru jinhassu iktar ifuhu u l-istess
 cittadini reggħet dheret fuq wicħom id-dahka illi għal tant
 snin kienu jgħixu qalbhom it-taqtat fil-perikli tal-mewt.

2 Djak: Izda issa wara tliet miġt sena ta' persekuzzjoni wasal iz-zmien
 illi jmut is-serp velenus tal-paganizmu. (Sa dan il-hin id-djaki
l-oħra kienu applikati jippassiggaw u jitkellmu bejniethom).

1 Djak: Gey il-Papa! (Għal din il-kelma d-djaki kollha jmorru f'post
wieħed)

GUETIENI XENA.MELKIEDE, EWSEBIO U IL KOR TAD-DIAKONI.

Melk: Q Jidhol ma Ewsebio liebes kappa bajda niksija bida-aeneb u kollu
fosos tad-djananti) Eccellenza pontifice Ewsebio minn kien qattg
 jobsor illi hawn fuq il Campidolio wara soo sena ta' persikkuzzoni
 l-aatar qalila, hawn stess fejn l-art tant drabix-karbet bida-aamm
 ta' hutma l-Iskrijet u miljuni ta' Mnaera, l-lum għandu jirban is-
 Salib Imqadus.

Ewsb: Santita', huwa varament jum ta' l-akbar fern għal insara kollha! (Ewsebio għandu il korona tar-rana f'rasu)

Melk: Qatt ma kont nobsor, hija li jiena xish u bejn id-dbatija tal-habs
 l-Alla kien sejjer jghatina dawn il grazzi kollha. Qabel in-mut
 sejjer ikolli wkoll ix-xorti l-nghannaq lill Imperatur Kostantino.

Ewsb: Iva missier qaddis tiegħi, hija vera xorti. Huwa, sa kemm kien
 għadu ma rax dak il miraklu taddehra tas-Salib kien għadu ostinat
 fit-twejnin ~~l-għajnejha~~ tal-paganizmu ma wara huwa stess qalli bida-amuh
 f'ghajnejhili rrid isir nisrani u mill-aktar f'iss jiercivi l-
 mamudija!

Melk: Ma narax il-waqt li nghanhaq ma siari lil Kostantino!

Ewsb: Qalli li għandu jkun hawn ma nixxi ix-kemm.

Melk: (Idur fuq id-diakoni) Uliedi il-paci makom!

Diak: U mieghek ukoll Missier Qaddis tagħna. (Id-diakoni kollu jduruma
Melkiede, minn ibuslu il-bies, minn ibuslu jidu)

Melk: O ~~zghazghaz~~ zghazghaz mimlijin bli spirtu tal-Mulej, anke it-tronn
 waqqaftu għal missier takom?

Diak: Hija kwqa tal Imperatur Kostantino u tas-senat u l-poplu kollu
 ta' Ruma li l-missier qaddis tagħna il papa jerga jiercivi l-unur
 tat-tron u il korona sabiex isaltan mill belt eterna fuq l-insara
 kollha.

Melk: Bravi uliedi, nossakom qegħdin timewli qalor bil-ferni! Mhux ~~ghajnejha~~
 għalja ma għalik il papa jirrepresenta lil Kristu fuq l-art.
 (Idur fuq Ewsebio) Pontifige Ewsebio, nrepresentalek lil ulied
 manbubin tiegħi. Dawn huma kollha diakoni li saiea kienugħannom
 monbijin fil-Katakombi. Huma it-tama tal Knisja Kattolika.

Ewsb: Nifirnilkom o'qalbi kollha il Knisja taht l-Imperatur Kostantino,
 sejja terga tara id-lawl tax-xemx u jien għannom tal Missier ~~l-għajnejha~~
 tagħna, il-Qusija tiegħu il Papa, nawguralkom illi gurnata tkunu

Troubi
Important

Nagguralhom illi subnata tkunu il-koll isqfijiet ohali,

sabiex tistgħu tpaixxu il merula ta' Gesu Kristu.

Min jomlek l-Alla Eusebio! (Imur b'stellenitav bejn il-kwinti) U inti Aronne ftakar x'sejjem nggialek!! Dak li inti qiegħed tassew wal issa għad irid jgħanna kolla min fuqek.

It-Tieled Xena.

Aronne u ta qabel.

(Jianci u jibqa skantat lejn Melchiazar) Santita' forsi inti tar li nsiolijiet tiegħi?

Tistagħeb ibni? Inti tifer intelligenti u għad jigi zmien illi għad tifhem il għalik li għado u li għad hemm għeww il-habz ma temmewkx mal-insara l-oħra. Inti għad tkun sauerast, imbagħad isqof u meta iktalik sittir sena Ruma tifrah bik u min fuq dak it-tron tkun tista tnexxi li knisja ta Kristu.

(mistagħeb b'ain li profetija mal-oħrajn kolla) Santita' (Aronne jorbot iusja u idaxxi rasu).

It-talo ta missierek Kornelio an kien qawwa kobra quddim it-tron t'Alla u ta-jeam tiegħa ilostilek it-triq

(Imur fuq Eusebio) Eusebio, sakteem jasal Kostantino kmppli għidilna fuq ta-jeam għo l-hana.

Santita', kif ga għialek, ir-rebha kienet verament għa-geħ għali għajta ta Kostantino; "Fl-isem tas-salib anna nirbha!" Is-salasti tagħna intlew għi-hila u l-għaewwa bdew jingħajqu ma anna u jinzlu għa-geħtejjom is-salio ta l-istessara ta Kostantino li hana stess kien qiegħed imexx i l-esercitu, meta ra li wissina wara is-swar ta Ruma u ra lis-salasti ta Massensja kwasi kolla irrense ta orani biek jekk jista tkun nianlu fil-belt rebbeħa mingħajr tixria ta lemm.

Brava Kostantino! Enieson verament ta għalo noboli!

(Fil-ain jinstema daqq ta tront) .

Hemmi Santita'! Wasal l-imperatur tar-rebha! (l-oħrajn kolla imorru in-rsu. Melchiazar imur fuq it-tron).

Imur fuq Eusebio

Melc.

Inhoss f'dieqa kbira li forsi ma tkunx tiflah ghall dan il ferh !!!

It-Tieled Xena.

Kostantinu, Brittanico, suldati galli bil-mantijiet homor u kohol u ta qabel kolla.

Kost.

(jidhol quddiem bl-istandard f'idejh) "El-Labaro" (bis-salib fuqu bil-kuruna tar-rand f'rasu u mant twil ahmar tal-bel-lus mizmum min suldat; ma gembu zewg suldati bl-imritah tal-pjumi bojod; suldati bl-istemmi u bl-iskudi bis-salib fuq-hom ~~tal-fidda~~ u ohrajn bit-tombi tal-fidda. Brittanico fil-lemin ta Kostantino ferut f'rasu u ghandu ukoll kuruna tar-rand tal-Vittorja, fuq il-faxxa li ghad incappsa bid-demm; Malli Kostantino jasal ma gemb Melchiade jghid) Gharkuptej-kom ilkoll quddiem il-Vigarju ta Kristu infallibbli! (Kostantino u l-ohrajn jinzlu gharkuptejjhom).

elc.

(jinzle min fuq it-tronn u imur hdejn Kostantino) "Massimu Pontifice u imperatur Augustu, nitlob li tqum bil-wieqfa mall-ohrajn kolla, minhx denn ta dawn l-unuri"; (Kost, iqum ma l-ohrajn kolla) .

ost.

Jiena mhux biss inzilt gharkuptejja quddiem il-Kap Saprem tal-knisja universali il-Papa infallibbli ma quddiem il-qaddis li ghandu is-setgha jirxxta anki il-mejtin!

elc.

Alla jingeghda bl-istrumenti tieghu anki l-iktar nies ckej-knin. Hallini nannqek ma biari u nifrahlex bit-trjonfi li gibt mar-rebha tieghek. (jghannak lil Kostantino).

st.

Grazzi lil Hanin Alla, Santita', sofrejna minn kollox, ~~im~~ inhsilna bid-amija, izda bis-sinjal tas-salib hrigna reb-behin u dhalna gewwa Ruma qalb l-akbar ferh. Grazzi ukoll lill qalbiebi Brittanico li bissider qawwi tieghu ghamilli tarka u helisni mill-mewt biex ilhaqt lilek minli bil-hajja u stajt nehuilsek mill hruxija tal habs. Ifirhula lill Ext Brittanico ghaliex lilu xerqet il-kuruna tar-rand. Jiena gh-ghall hila tieghu zejjintu bil-grad ta general. Ifirhula.

lt.

Grazzi Cesare Augusto, jiena ma ghamiltix haga ohra hliet zammejt il kelma li tajtek hemm fuq l-Alpi ta Torino meta

offirejblek uak is-sacih f'jur imperjali ghan-nom ta snabi
is-saluti kollat (is-sacchi kollu imorru jameanu rive-
renza).

Melc. O Korr Imperatur Augustu tal Gran Brittanja, Kostantino,
inti uak is-salvatur b'leat u ben fattur tal-knisja ta
Gesu Kristi!

Kost. Iva, jien min uak il-hin steor n'kana l-isenat illi jin-
fetna il-bielen tal-hor ghall-imara, u-lisiera kollu
ikkonhom il-belsien!

Kullnada. Viva il-liberta! Viva tuni ta Kostantino!

Kost. Jinfetna il-knejjen ghall-mina ta l-imara, u is-Salio
jorrog min katarombi oiek jara il-avvi tal-qlubija ta
ulien il-Mulej.

Kullnada. Viva is-singal tas-Salio! Viva is-salvatur ta Roma!

Kost. Ahna irbanna Roma bit-tikria tal-rom: imma kuma qiegħda
sejra tingħas f-zewġ parti, jiena imma l-imperatur Maes-
iu Pontifex ta uak u nassew għall-guvern tal-ppiu u
il-Papa ikunl-Augustu Imperator; il-liber Pontificalis,
is-somma Pontifex tal-knisja u'v'e'sali! (imur jappad it-
trerenja min fuq l-artal ippregh fuq ras Melchiae u jin-
zel iddu u kileja).

Kullnada. (Barra Kostantino) Viva is-somma Pontifex! Viva il-Papa
infalibbli! (il-fetna iddu jara is-somma saluti ta l-imriken
imorru jappregh wienet koll naha ta korb it-bronn tal-Papa.
Jinnada l-imma tal-Papa s'omni l-imorru l-imma l-imma,
barra mis-saluti li jannala present, kullnada imur għus
minien il-Papa, vara Kostantino).

Melc. O Korr Augustu tal Gran Brittanja ukun ta xejn illi il-
fama tal-qlubija tal-imperatrici s'omni klena għaniet eku
mad-dinja ukun, analizza il-fetna ukun b'leat anki fuq
il-vide kollu ta b'leat il-Kirkostantino, u jiena, sejjer
għall-illu; ukun ta int rajt jinnal fis-soma is-salio
tan-għanien u b'leat int irbat: ukun ukun l-imperatrici
omni għall-illu ukun ukun ukun ukun ukun ukun ukun
ikkun f'idejja is-Salio inkappa b'leat ukun ukun ukun
Gesu, u ukun ukun is-Salio illi igio il-paci fid-dinja.

- Kost, Eccellentissmu Ewsebio, ikteb, ghallex il qdusija Tieghu il-Papa ghandu id-don tal profezija!
- Ewsebio. Huwa veru Majesta', min mindu tlagha mill Gran Brittanja sa dan il mument ma hallejjtx li tahrabli okkazzjoni li ma nizzilthiex fl-istorja.
- Melk. Mahbub Ewsebio, ikteb ukoll" Kornelio, nobbli senatur erci nisrani, li xerred demmu ghal helsien ta Ruma.
- Kost. O Kornelio, xtaqt li kien ghaq hej biex kont nollieh fl-akbar grad ta l-imperu waza il persuna tiegħi.
- Melk. Hekk li-unika iben ic-ckejkien tieghu Aronne. (jippresentalu lill Aronne).
- Kost. Ckejkien Aronne, dak li ma stajtx naghmel ma missierek, naghmlu mieghek (ibus lill Aronne fuq gbinu).
- Aronne. Grazzi Majesta'! (ibus lill Kostantino).
- Ewsebio. Majesta' issa ippermettli nurik ix-ewwqa tas-senat. (johrog pergamena u jaqra) " Ahna is-senat mall poplu ta Ruma id-decidejna li bhala tifkira tal Vittorja tal-imperatur Cesare Awgustu Kostantino linwaqqfu ark trijonfali b-din l-iskirizzjonijm" Lill Kbir Awgusto Massimo l-aktar felici helliesi tal-belt, donatur tal-paci lir-republika, ghal dan illi kxinhabba l-isprazzjoni divina u kburija tal hila kkeghny u il qawwaja armi tieghu, huwa f-gurnata rebah lir-republika u heles mit-tiran u mill hruxija tieghu, u anki mill hruxija tal papanesmu (capic generalita l-idejn).
- Kost. Irringrazzja lis-senat. Huwa veru li mill lum il quddiem tiegħi il persekuzzjoni kontra il knisja ta Kristu, jin-ghalqu it-tempji u jittfarku l-idoli u jisppicca il-paganesmu u inkun l-ewwel wiehed jien li naghti l-esempju; Santia ghammidni! Ewsebio ikun il parrinu tiegħi. *Goel*
- Melk. (jinzal min fuq it-tronn, Brittanico jlehu l-istandard min idejn Kostantino, Kostantino jinzal gharkuptejh quddiem Melchiade. Djaconu imur isib li jinhtieg shall mamudija. Ewsebio izomm ix-xugaman u iqiegħed idu fuq spallejn Kost., qalb l-isbah kant il-Papa jagħmed lill Kostantino. Melk. jahannaq lill Kostantino u lohrajn kolla imorru ibisu ic-curkett ta Kostantino).

Kost: Issa l-opera tiegħi hija mitmumma, jonqos illi hawn fuq il kampodollio nnwaqqaf is-salib biex ma jkunx ized ta' forza, izda haga ta' adorazzjoni. (Imur jieh u Salib kbir u ipoggjeh fuq l-altar, hawn kulhatt jnzal arkuptejh, idokku it-trambi u il kniepel)

IL-HAMES XENA.

Galerjano u ta' Qabel kollha.

Gale: (Miebes ta general ma jmetti b'mant twiel, jidhol imbikki bil-jaqla' l-elmu u jinzal gharkubtejh, ma jiflahx izomm iktar bil-kommozzjini allura jgħum u jmur b'girja jinxtehet gharkubtejh f'riglejn Melkiade). Santita', nitlobbok tahfirli! Awgusto Imperatur u l-presenti kollha nitlobbokom tghdru d-dmugh tiegħi! (Jibki)

Melk: (B'ghageb ta' kulhadd). Inti huwa Galerjano, il-generalissmu ta' Massenzjo?!

Galer: Iva, bniedem qaddis, izda mhux generalissmu, jiena huwa l-iktar bniedem iddizgrazzjat, u mishut ghaliex sawwat lill Vigarju ta' Kristu!

Melk: (Bil-hlewwa). Ghaziz ibni, xejn la tiddejjaq, jiena nahfirlek! (Jagħnuq mieghu, kontra xena ta kulhadd).

Galer: Inti tahfirli, izda l-profezija tiegħek sehet u Alla kkastigani: "Dak id-driegħ li bih sawwat lill Vigarju ta' Kristu, ma jinfilx miegħek fil-qabar". Tiftakar?!

Melk: Niftakar!

Galer: (Iwaqqa l-mantel minn fuqu u driegħu ma jidhirx). Hekku dak id-driegħ ma jezistix iktar?! (Kontra xena ta' kulhadd).

Kost: (Wara li fela lill Galerjano). Issa qiegħed ngħarrfek! Inti huwa l-general fidil ta' Massenzjo li miegħek ikkumbattejt sider ma a sider u kif xejjirtli d-daqqa ta' xabla kien pront laqagħħieli l-valorus Brittaniko. Il-ferita ta' rasu tagħti xhieda.

Galer: Kallu veru Imperatur Awgusto, jiena kkumbattejt kontra tiegħek fil-kamp tal-gwerra u kontra l-Papa fil-kamp tal-knisja, izda issa nitlob mahfra lill'koll, jiena huwa veru bniedem miserabbli u Massenzjo iktar minni ghax ghareq fix-xmara Tevere.

Kost: Massenzjo għaraq?!!

Galer: Iva maesta, meta inti ftaht il-biebien tas-swar biex tidhol fil-belt ta' Ruma, Massenzjo tilef rasu, fettex biex jahrab u ma

crowds - noise

l-eżercit tieghu kollu ghadha minn fuq il-pont Melvjo li kien nasba biex fih jwaqq^p lilek u serva ta' forka ghalih nnifsu u ghas-suldati li kellu mieghu. (Jinstama' xi ghajjat fil-bogħod). Isingħu! Ejjew harsu ! (Barra minn Melkiade li jibqa' fuq it-tron kulhadd imur iħares). Hekku fejn hija l-qawwa ta' Massenzjo dak li l-bierah għal kelma tieghu Ruma kienet tūzel gharkubtejjha quddiemu, tiksir bil-girlandi tal-ward u tghattih bil-fwejjah ta' l-ingwent, il-lum il-poplu mitluf ~~fidax~~ f'genn ta' ferh għarrebha tal-Maesta tiegħek, mar b'girja għal-gewwa x-xmara, jtellighu il-gisem mgharraġ ta' Massenzjo, qatghulu rasu, wahħluha f'lasta ta' bandiera u qieghdin jigrū biha mal-belt kollha ta' Ruma!

Melk: Haqq tas-sema! Min kien jahseb li ~~kien~~ huwa s-sid tad-dinja, illum imkasbar minn kulhadd.

Kost: Hekk spiccat ir-razza tal-prepotenti!

Galer: (Dejjem bejn il-kwinti). Oh Massenzjo, fejn huwa d-driegħ ~~xi għax~~ tiegħi li għal-tant snin servik u saħansitra biex jiddefendik sawwat lill Vigarju ta' Kristu. Hemm fil-kamp tal-batallja, huwa waqa' u gie mishuq taht ir-riglejn taz-zwiemel u ta' l-istess suldati tieghu. (Imur f'riglejn Melkiade). Hekku l-kastig tiegħi, Santita'!

Melk: Eccellentissimu general, inti dnibt, imma l-ħniena t'Alla hija kbira u Huwa jahfirlek.

Kost: U mieghu wkoll jahfirlek l-Imperatur ta' Ruma, Kostantinu?

Galer: Grazzi, o q̄lub verament nobbli! Jien hawn quddiem dan is-salib inwiegħed li nservik fedelment, lil dak Alla ta' l-insara u lil Imperatur tiegħi, jiena ma kontx għadni għaraft li jiena mixhut fid-dlamijet tal-paganesmu, imma issa nħoss li r-ruh tiegħi wkoll intliet bid-dawl tal-fidi. (Idur lejn Melkiade). U inti missier qaddis, wara li tkun għallimni d-dutrina tan-Nazzarenu, qieghdni fil-merħla tiegħek.

Melk: Ma ddumx wisq li bħal kbir Imperatur Kostantinu tigi mahsul bl-ilma tal-magħmudija!

Galer: O liema ferħ! Mil-lum il-quddiem is-salib ikun wkoll il-fidi ~~ta~~ tiegħi u nittama li l-konversjoni tiegħi jkollha effetti kbar fuq fuq in-nobbli kollha ta' Ruma. Jiena minn issa stess mmur biex nibda l-missjoni tiegħi kontra l-paganesmu, u ngħolli l-fuq il-knisja tal-veru Alla.

Pontifical March

L-AHHAR XENA.

Balziban u ta' qabel.

Balzi: (Jidhol imkebbeb ~~fix~~ f'lizar abjad u jmur fuq Kostantinu).

Grazzjal Grazzjal Nitolbok li twaqqaf kollox! (Impressjoni generali). Maesta, fittex nehhi dak is-salib minn hemm ghaliex komplott kbir ta' kospiraturi qieghdin ifittxuk ghall-mewt.

Kost: Ghall-mewt lili?! Imma r-Rumani laqghuni kollha qalb l-akbar ferh

Balzi: Imma eluf t'ghedewwa bit-torci f'idejghom, qieghdin jaghtu n-nar kullinkien, fejn jistghu jahsbu li int tinsab mohbi.

Kost: Nista' naf ghaliex?

Balzi: Ghar-raguni li inti ergajt ghollejt fuq it-tron 'l kap tal-knisja biex thalli s-salib tal-forka jittrijonfa u teqred il-paganes mu. Nitolbok waqqa' minn hemm dak is-salib u ahrab mill-iktarfis!

Kost: (Idur fuq is-suldati b'awtorita kbira). Suldati harsu 'l-Imperatur taghkom!.....

Melk: Hadd ma jiccaqlaq! (Jinzel minn fuq it-tron). Cesare Awgusto, dak is-salib jibqa' hemm sa l-ahhar tas-sekoli biex ikun id-dawl tad-dinja, is-sabar ghall-imdejgin, u l-qawwa tal-maghqusin. Tridu issa tkunu tafu min huwa dan l-ambaxxatur? (B'sollenita jerfa' idu u jaghmel is-sinjal tas-salib). Satana fl-Issem tan-Nazzarenu, nikkmandak thalli darba ghal-dejjem din il-belt inqadusa bid-demm tal-martri, u mur gewwa l-infern!

Balzi: Anki hawn ukoll fuq il-Kampidoljo, fejn b'daqqa' t'ghajn kont nahkem 'l Ruma kollha, gie mwaqqaf is-salib. Dannazzjoni! L-idoli ga bdew jintradnu taht l-art? X'ser ikun minn hawn u ftit iehor? Ruma ma hix iktar ghalija, tlift kull tama! Imma jien nibqa' nig-gieled sa kemm tispicca d-dinja u hemm fin-naha tal-lvant u wkoll fl-Ewropa ghad jigi zmien illi nirrxoxta Neruni iehor u d-dinja naqlibha ta' taht fuq, u ngarraf il-knejjes ta' Kristu ghal dejjem

Melk: ~~Mexx~~ O spirtu infernali, int tithabat bhaldak is-serp velenus, imma Kristu jsaltan fuqek sa kemm jispicaw il-generazzjonijiet.

Kost: (Jiehu f'idu l-istandart). Kostantinu! Inti bis-sinjal tas-salib tirbah! (Ixejjer l-istandart). X

Balzi: Iva jiena tlift l-ikber rebha! Demonji ifthu l-bieb ta l-infern halli jidhol l-anglu tas-sahta u tad-dlamijiet! (Jarmi l-lizar u jidher liebes ta' spirtu nfernali, jghajjat ghajta tal-biza, isaffar tisfira u ~~fix~~ f'lehma ta' berqa tan-nar qawwi, jghib).

